Галина ГОРИЦЬКА

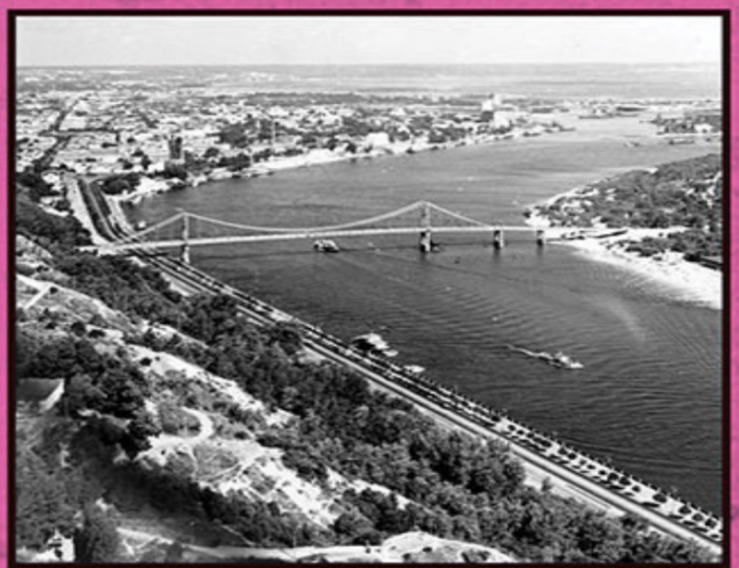
РЕТРОРОМАН | 1958—1961 | КИЇВ

ЖИТТЯ В РОЖЕВОМУ

Роман «Життя в рожевому» — четвертий у серії «Ретророман», присвячений життю Києва

Хоча на початку 1960-х в Києві з'являється кілька станцій метро, однак науково-технічний прогрес не вберігає столицю Української РСР від Куренівської трагедії. Радянський Союз робить перші світлини зворотного боку Місяця. А втім, того знято на «трофейну» американську кіноплівку. Бені Гудман, Едіт Піаф, як і вся «прогнила» буржуазна музика, хоча й засуджуються, але платівки з їхніми піснями залюбки купляють у фарцівників. П'ятирічки скасували, але з'явилися семирічки. То чи відчувається лібералізація в Україні після смерті Сталіна? Хрущовська відлига справжня, чи це тільки натяк на покращення?

FOLIO

Галина Горицька
Життя в рожевому

© Г. В. Горицька, 2020
© М. С. Мендор, художнє оформлення, 2020
© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2015

* * *

Подяка тому, без кого ця книжка була б абсолютно інакшою:
Чудновець Олександр Миколайович – голова ради громадської організації «Київське військово-історичне товариство». Дослідник військової історії, який служив у ВМФ на кораблях Балтійського флоту. Ветеран МНС України. Співавтор книжки «Монітор “Смоленськ” (Krakow) три долі».

Усі герої вигадані. Особливо ті, що мають однакові імена й прізвища з відомими громадянами СРСР. Однопрізвищники й однойменні. І таке буває. Тут би доречно поставити смайлик, однак серйозність цієї книжки унеможливлює подібне блюзнірство.

Є дві дороги, що ведуть через цю історію: хронологічно-послідовна, розділи якої розставлено за порядком у змісті, та більш заплутана, у якій я її писала і яку представлено нумерацією розділів у самому тексті. А якою ви підете – обирати вам.

«Як сонцесяйна оздоба звитяжців давньої Русі – заблискотіло на багатоповерхових будівлях світле керамічне облицювання… Зникли з обличчя міста потворні сліди війни, і нові квартали крокують колишніми пустирями… Поглянь же, великий Кобзарю, яка прекрасна молодість у твого рідного краю в сім'ї вольній, новій!».

Українська студія хронікально-документальних фільмів

Київ, 1960 рік

Розділ перший. Новий герой

Богатир сплюнув і процідив крізь зуби своєму корєшу: «Не пресуй. Я жерти хочу». Потім для більшого переконання штовханув того в плече, коли демонстративно перевальцем залишав «Коктейль-хол». Офіціантка крикнула йому навздогін: «А напої!? Виливати?» Вісімнадцятирічний білобрисий велетень, який завдяки парашутному спорту, що ще більше підсилив його природні мужність і статуру, мав на вигляд усі двадцять п'ять із лишком, люто зиркнув на неї: «Ти зовсім здуріла? Ми за „тошнотіками" зганяємо й назад. Одна нога тут, друга там. Тільки спробуй прибрати!» Його корєш (на вигляд вісімнадцять, а насправді начальник цеху авіаційного заводу) тільки й встиг витріщитися своїми великими очима та кілька разів кліпнути.

Ішли швидко, руки в кишенях штанів – позаяк кінець зими видався морозним.

– Ну ти її..! Ай, – корєш хвацько мотнув ліктем, імітуючи хук з правого боку, – сильно вдєлав ту офіціантку!

Роман хмикнув, але промовчав. Він знав. Знав, що цю стару жінку, що працює в «Коктейль-холі» ще з часів повоєння, звати Раїса. Чув її історію від батька, як вона, чистокровна єврейка, в часи фашистської окупації спала з німецьким офіцером, щоб уникнути Бабиного Яру. А ось її дочку розстріляли. І ця Раїса нікого з рідні не має. Про це батько за пізньою вечерею розповідав мамі – Наталі, частуючись коньяком із трофейних чарок (а Роман, як це часто бувало, підслуховував за дверима). На Володимирській усі знають, що вона німецька вівчарка, але вирішено було її не чіпати, і що вона завербована в агентуру: «здає» зальотних іноземців, які приходять у «Коктейль-хол», а інший контингент, крім золотої молоді й кількох емдебешників, чия контора на Володимирській зовсім поруч, туди не заглядає.

Давно це було… Тато Романа був майором МДБ[1], була красуня-мама – завжди напідпитку, завжди у якомусь неймовірному трофейному спідньому, ледь прикритому оксамитовим халатом, про який батько жартував, що той зняли з убитого німецького генерала. Не життя – казка…

Аж ось. У п’ятдесят третьому батька засудили як ворога народу й відправили до Сибіру. Мама, нарешті, вдяглася, враз постарішала й похмурнішала. І почала мешкати з одноногим, голомозим сусідом. Роман зовні виказував йому свою прихильність, а насправді зневажав його, бо, хоча той і був героєм війни, зовсім не походив на батька. Якийсь тихий, пригнічений, не виступав… Поставити себе не міг. Як мишка…

Роман дуже боявся стати таким, як він. Однак даремно. Йому б це не вдалося. Як в пісні:

Там, на шахте угольной,
Паренька приметили,
Руку дружбы подали,
Повели с собой.

Девушки пригожие
Тихой песней встретили,
И в забой направился
Парень молодой.

Щоправда, шахтою став йому цех авіазаводу. В МДБ його ніхто не чекав і, як він сподівався, після закінчення школи розмови з ним не проводили. Себто ніхто його не вербував. Роман, хай там як, був недурним. У школі вчився на відмінно, не так, як його старший брат, і збирався вступати на фізмат до КПІ (ну прям тобі «гамлетівська» історія – співмешканця мами ненавидів таємно, а в його виш милився, та ще й на суміжну дисципліну). Однак, як то кажуть і нині в селі: «Людина припускає, а Бог вирішує».

Чи це була випадковість? Хто зна… Відтоді, як батька під білі рученьки забрали, Роман став вельми некерованим підлітком.

На випускному напився – побився – зламав руку завучу (Може, це карма? Його ж батько зламав зап'ясток блатарю на етапі!) – відділок міліції – затримання. Затримано. Все… Вам може здаватися що це жарт, шановні, однак, далекого п'ятдесят восьмого з такою біографією було складнувато вступити на фізмат, навіть якщо в тебе були одні п'ятірки, бездоганна репутація і знайомства. Мамин цивільний чоловік намагався (Роман був у курсі) якось залагодити ту ситуацію. Однак навіть його авторитету забракло. Декан тільки розвів руками: «Якби хоч місяць після міліційного відділку минув перед іспитами, а так – не можемо. Пробач. Ідеолог не пропустить».

Однак парубок довго не бідкався – якось він в одну мить змужнів, коли ще тата посадили – наступного тижня, як вступна кампанія добігла кінця, він пішов до авіаційного. На родинній нараді було вирішено всім казати, що не поступив, бо спізнився на іспит. Цією брехнею вирішили замаскувати ще більшу примху долі. На заводі його товариш, власне, саме цей корєш, який, відсапуючись, зараз ледь поспішав за Романом, прилаштував його слюсарем.

З корєшом Роман познайомився влітку п'ятдесят восьмого на аеродромі під Києвом, яким курував тоді ДТСААФ[2]. Членство в ньому – то була мрія кожного другого сміливого комсомольця й навіть комсомолки. Проводилися авіазмагання. Всі хлопці з класу, задерши голову й висолопивши язики, немов молоді гончі собаки, стежили, не відриваючи погляд, за піруетами «кукурудзників», і як ті над полями робили свої «мертві петлі». А Роман – ні. Його захопили парашутисти – не міг відірвати від них очей. І як ті приземлялися, незграбно, але ж з якою достойністю і посмішками переможців, згрібаючи за собою великі сірі куполи!.. Корєш виявився досаафівцем, себто в товаристві сприяння армії, авіації і флоту (всі тоді послуговувалися російською абревіатурою ДОСААФ). Трохи кульгавий і кволий, той одразу пояснив Роману – народжений у люті часи голоду під німецькою окупацією. «Окей» – кивнув тоді Роман, а корєш йому посміхнувся своїми бездонними очиськами й запитав: «Стрибнути хочеш?» Так і потоваришували.

* * *

– Та не переймайся ти за коктейлі! – кинув Роман тому. – Ми ща спустимося до Бессарабки за пиріжками з лівером і назад. Я голодний як вовк!

– А якщо коктейлі умикнуть? – корєша сяйнула думка, і він, як умурований, зупинився на самій середині дороги.

– Та годі... Ну ти чого? – посіпав Роман того за рукав: автівки на бруківці вже збиралися стартувати. – Ми за їдлом і миттю назад! Там ще сьогодні гратимуть київські джазмени. Ось побачиш – буде весело!

– Київські джазмени? – перепитав товариш Романа й вмить розвернувся, щоб чимдуж бігти назад. – Вибачай, я ще тих не зустрічав, друг! До чорта лівер! До чорта пиріжки! Чекатиму на тебе в «Коктейль-холі», нумо!

– Тьху ти… – з пересердя кинув на бруківку свого бриля Роман і віддихався. Машини ще сигналили йому з іншого боку пішохідного переходу. – Ну то й пий свої коктейлі!..

І парубок почимчикував вниз до Хрещатика, безтурботно насвистуючи собі щось під ніс і роззираючись навкруги. Новорічні брязкальця з ліхтарів і над хрещатицьким шосе вже познімали. За прикраси був лапатий сніг, який щільно підсвічувала столична ілюмінація. Перехожих було мало, як-не-як, прохолодно, і день не святковий. Просто собі кінець неділі, першого лютого.

«Зустріч»

Насправді зовсім Роман не був таким грізним і дорослим, яким удавав себе. Глибоко всередині свого м'язистого юного тіла він ховав тендітну душу. Однак сховок той був десь далеко, за нотами цинізму та грудою різкості, що межувала з грубістю. «Київські джазмени… – подумав парубок. – Та що там „Коктейль-хол" і їхні недолугі музики – як на сільському весіллі, їй-бо! А мені ж платівку Бенні Гудмена нещодавно на точці біля оперного театру пощастило придбати. Один із моїх улюблених виконавців. Три карбованці не пошкодував. А міг би… Міг би піти в ресторан „Динамо", та що там! У „Прагу" на їхню фірмову страву – „Київську котлету". Ну, може, без гарніру. Нічьо… Але ні. Все ж таки. Платівка Гудмена…»

Роман замріяно зітхнув, майже досягнувши того місця на розі Хрещатика й бульвару Шевченка, де до опівночі працювала легендарна «булочна», куди всі ходили за «французькими» булочками й «тошнотіками» – себто дешевими пиріжками за п'ять копійок, що їх продавали всього в кількох місцях у центрі й що так полюбилися київській молоді, за що й здобули таке назвисько. Ледь чутно Роман наспівував пісню Гудмена, яку завчив напам'ять:

When the music goes around
Everybody's goes go to town
But here is one thing you should know
Sing sing sing sing everybody start to sing like dee dee dee, bah bah bah dah
Everybody go!

Уже було далеко за восьму. Навколо, здавалося, нікого не було, хоча й ходили туди-сюди безліч киян у сніжній заметілі, що

посилювалась і все сильніше замітала Хрещатик, від чого здавалося, ніби то не зустрічні перехожі виринають, а – каравели в тумані. Роман, зовні такий маскулінний, красивий і нахабний, внутрішньо все ж таки був ранимим і покаліченим історією з батьком. Тому від поглядів молодих дівчат він ніяковів, а напоказ він їх демонстративно ігнорував. Тож шансів познайомитись у нього цього морозного київського вечора було вкрай небагато, хоча панянки й озиралися йому вслід, однак час був не такий, щоб жіноча стать проявляла активність, тому Роману, так би мовити, не доводилося відбиватись. І тому ніхто не зачіпав зовні сурового, а насправді в стєльку простого парня на вулиці, і йому ні до кого не було діла. Аж раптом він почув досить упевнений, хоча і не претензійний фальцет:

Sing sing sing sing everybody start to sing like dee dee dee, bah bah bah dah
Now you’re singin with a swing
Sing sing sing sing everybody start to sing like dee dee dee, bah bah bah dah
Now you’re singin with a swing

«Та щоб його!» – від несподіванки юнак вилаявся. Із заметілі виринула повненька брюнетка, що проспівала продовження його пісні й розсміялася:

– А що так? Не очікував?

– Не очікував. Думав, мої завивання ніхто не чує, – щиро зізнався парубок і розвів руками.

– А я нещодавно втридорога купила платівку Бені Гудмена…

– Навпроти оперного?

– Ну звісно. Не в державних же «Нотах», – підморгнула незнайомка.

– Я також там купив! Видно, кілька одночасно «викинули» фарцовщики… Треба було поторгуватися…

– То я і без тебе зрозуміла, дурбецало! – знову розсміялася дівчина. – Як тільки твій недолугий спів почула. Ну добре. Пока. Бувай здоровий!

Дівчина розвернулась і вже збиралася йти геть, як Роман несподівано для самого себе схопив її за рукав дублянки:

– А хочеш «французький»…

– Круасан? – перебила невгамовна дівчина.

– Що це?.. Не знаю такого…

– Ай! Не сприймай серйозно. То так наші французькі булочки в Парижі називають.

– А-а… – протягнув Роман. – То хочеш?

– Ну звісно ж, – стенула плечима дівчина. – Чого ти гадаєш я тут стовбичу посеред ночі? – І знову залилася сміхом.

– А ти нічого так, – до Романа почали поступово повертатися нотки цинізму і задиркуватості, що, здавалося, його покинули від такої раптової ескапади незнайомки. – Маєш почуття…

– Самоіронії? Гумору? – знову не дала договорити брюнетка. – Але, чур, ти купляєш. У мене грошей катма. Я тільки співати можу. – Вона схрестила руки на грудях і вдавано почала задирати кирпатого носа, а потім голосно розсміялась.

Звісно, Роман ні до якого корєша в «Коктейль-хол» того вечора не повернувся. Незнайомку, що раптово виринула до нього з лютневої хуртовини, звали Люся. Роман купив і французькі булочки, і «тошнотіки», і пиво та ще й газованої води. Люся від пива на відріз відмовилася, мовляв, живе з дядьком, той деспот і тиран. Якщо унюхає – приб'є. Вона була такою веселою і вертлявою, що це повністю компенсувало дещо зайву її вагу. Однак Роман навіть не помічав цього. Він усе дивився в Люсині очі, а вона говорила й говорила…

– А ти знаєш, до речі, що Бені Гудмен, подейкують… Ой, подейкують звісно, може й не правда… – і Люся закотила очі,

очікуючи, коли Роман сам почне випитувати у неї про що йдеться.

І таки майже відразу нетерпляче він запитав:

– Та що? Кажи вже!

– Та ніби він сам із Білої Церкви. Єврей. Але батьки емігрували ще до революції, чи щось таке… Ох, чує моє серце, приїде він якось у Радянський Союз із концертами. Ось побачиш.

– Аякже! Перелізе через залізну завісу! – розреготався Роман і ледь не бовкнув, що іншого відомого американця Джона Стейнбека його батько якось «розробляв» на пляжі Труханового острова, коли той заявився з туром по радянських республіках[3]. Але прикусив язика й таки промовчав.

– Не віриш?! – не вгамовувалася дівчина. – Та в мене чуйка на такі афери. Приїде, ось побачиш! Уже, кажуть, домовлявся з керівництвом нашої країни, аби його пустили. Ну ще рік-другий…

Роман розсміявся:

– А ти затята. Нумо так! Парі: якщо приїде, з мене його нова платівка, але підеш на концерт зі мною. Пообіцяй!

– А де дістанеш?

– Та щось придумаю… – набундючився, немов індик, хлопець.

– Дивись мені… – хитро блиснули зубки дівчини, біліші навіть за цнотливий сніг, що вже не падав, а просто валив із сірого нічного неба. – А то потім віддуватимешся. Обов'язково приїде! Згода!

Обидва розреготались і почали кружляти, присипані снігом, немов вкриті одним спільним вельоном під тією сніжною завірюхою.

Ну як тут Роману було не закохатися, скажіть мені? Вони неквапно йшли крізь заметіль, навіть не помічаючи її, від Бессарабки до площі Сталіна[4]. Вже і пиріжки всі з'їли, і французькі булочки. Люся почала морозно кутати у свою вовняну хустину долоні – тонка шкіра рукавичок не вберігала від морозу. Коли вони дійшли до того місця, де ще не так давно стояв пам'ятник Сталіну, що демонтували після розгромного XX з'їзду КПРС, дівчина зовсім зіщулилася й похмурнішала. Потім задумливо, ніби звертаючись до себе, промовила:

– От мій дядько ніби й критикує на людях Сталіна, бо нині так заведено, а коли хильне зайвого, завжди його хвалить і каже, що ми б не виграли війну без усіх тих жертв, що він спонукав нас офірувати. – А потім подивилася по-дорослому на Романа і додала: – Але всі йдуть: і погані, і хороші, рано чи пізно. Мої батьки пішли так давно, що я не пам'ятаю маминих очей.

І принишкла. Роман зітхнув і обійняв її за плечі. Про себе подумав: «Така смішна й балаболка, а які глибокі думки виказує. Всі ми, коли знімаємо маски, маємо що сказати. Всі мають якийсь свій біль за пазухою…» Роман вже було подумав, чи не розказати Люсі про батька? І про те, як не вступив до політехнічного через бійку із завучем? Про парашути й небо з висоти пташиного польоту? Про джаз, який він обожнює, і про маминого співмешканця, який, може, вже й не такий поганий, проте все одно Роман його зневажає і зневажатиме до кінця свого життя. Бо батько… бо мати… Раптом Люся знову подивилася на нього своїми бездонними карими очима:

– А знаєш, не зважай… То мої думки вголос. У мене шок через те, що Едіт Піаф сьогодні знепритомніла на своїх американських гастролях. А я її люблю слухати. Ну як люблю… – поправила себе дівчина. – Коли дядько на роботі, іноді слухаю. Бо так він би не схвалив такої музики вдома…

– Що за одна? – безжурно запитав Роман.

– Французька співачка. Її La vie en rose – мабуть, найпрекрасніша пісня. Гімн тому, що все минеться, а краса лишиться, і треба тільки побачити цю красу.

– Оце ти гарно сказала. А мені можна послухати ту платівку?

– Звісно! Якщо хочеш – наступного разу можемо в мене послухати, а потім на джаз-концерт до Будинку офіцерів гайнути. В мене квитки є.

– То ти мене запрошуєш на побачення? – хитро всміхнувся собі у вуса Роман.

Щічки дівчини від зніяковіння та холоду стали буряковими. Однак вона швидко знайшлася, що сказати:

– Ну як хочеш. Моя справа – запропонувати. Надумаєш – за півтора місяця ось на цьому самому місці. А ні – то й ні. Бувай здоровий!

Люся розвернулася і швидко покрокувала в бік Хрещатика. Цього разу Роман не став її зупиняти, бо точно знав, де буде шістнадцятого березня.

«Перше побачення»

До останнього Роман зважував: «Іти чи не йти? І навіщо вона здалася мені така вертлява і глумлива?..» Тому до зустрічі з Люсею юнак почав готуватися заздалегідь.

За два тижні до обумовленої дати потурбувався, щоб на заводі не поставили у другу зміну, адже то був понеділок – робочий день, як-не-як. Усіх попередив, що йде на джаз-концерт. Робітники підприємства з нього кепкували, особливо корєш:

– Незабаром досаафівські збори. Змагання в центральному аероклубі... А ти з дівчам вирішив якшаться. Тьху!.. Та в тебе такі фанатки будуть – закачаєшся. Ось уяви: весь ти такий блискучий, на татовому трофейному Харлеї...

Однак Роман ураз «увімкнув» альфа-самця й просичав крізь зуби:

– Не лізь.

На цьому насмішки вмить припинились.

За тиждень Роман випрасував свою найкращу сорочку, у якій, власне, збирався піти на вступні іспити, на які так і не потрапив, і та чекала зіркового часу в шафі, дбайливо розвішена на окремих «плечиках».

І ось настав довгоочікуваний вечір березневого понеділка тисяча дев'ятсот п'ятдесят дев'ятого року. Звісно, щось пішло не так – адже, коли до чогось довго готуєшся...

Середина березня по погоді не дуже й відрізнялася від лютого, і юнак переживав, що його руда авіаторна дублянка, яку майже примусила вдягнути мама (через що вони не на жарт полаялися), залишить сліди на білосніжній сорочці. Проходячи повз Жовтневу лікарню[5] він вилаявся: «Чорти б її!..», бо сонце, що вже сідало, так припекло, що десь біля Бессарабки юнак уже остаточно спітнів. До того ж він хвилювався, що прийде невчасно, тому піддав кроку. Коли вже був на площі Сталіна, довелось констатувати, що прийшов на пів

години раніше. Знов вилаявся. Мокра, мов хлющ, спина потроху замерзала, адже сонце зайшло за будинки, і різко похолодало.

Роман враз згадав, що в ресторані «Київ» хліб дають безкоштовно, якщо замовити собі чаю, і тим часто користуються голодні студенти. Тож, чекаючи на Люсю, він забіг до ресторану, що був саме неподалік, аби віддерти від змокрілої спини осточортілу дублянку й заодно пообідати: мама-то налаяла, але обідом не нагодувала.

А вже в самому ресторані, що був вельми популярним, замість того, аби нашвидкуруч перекусити й швидше вискочити на вулицю в очікуванні дівчини, затримався. Я ж кажу: все пішло якось не так…

У центральному залі хтось його окликнув:

– Ти диви, кого я бачу! Сам аеропланерист власною персоною…

– Та я парашутист, а не аеропланерист, – усміхнувся Роман, побачивши за столиком колишнього однокласника.

– Один чорт, – лаконічно констатував білобрисий нахабний парубок, який уже був напідпитку. – Це доля! Я ж про тебе – ні слухом ні духом після тієї епічної бійки на випускному… Та сідай, старий, сідай… Розкажи, чим все тоді закінчилось?

Роман зітхнув і сів на вільний стілець за круглим столом. Йому відразу налили в маленьку чарочку міцної білої, і Роман знічев'я вилив її до рота, не закусуючи. Компанія зібралася чималенька і тільки чоловіча. «Хлопці, а тепер усім наливай!» – розпорядився колишній однокласник Романа, і всі, як за командою, знову розлили горілку в маленькі чарочки та одним духом випили. За сусіднім столом на них якось недобре подивилася літня пара, а жінка у великих пластикових перлах на воловій шиї і в красивій вовняній сукні винного кольору навіть зацокала язиком.

– Ти давай… не дуже там. Ага? – пошепки звернувся до білобрисого один з учасників застілля. – Якщо патруль прийде – нам усім хана.

– Фє… – награно скривився, кепкуючи білобрисий. – Анатолій, ну що за зеківський сленг, га? Ми ж фанати «Динамо», а не якісь там

працівники заводу «Більшовик». Та й у нас блат є – твій батько адміністратор, не хухри-мухри.

Анатолій по-переможному блиснув очима й відрізав:

– Я, кстаті, саме на «Більшовику» відпрацював один рік, доки не поступив.

– Ладно-ладно… Здаюся, – Білобрисий на знак примирення підняв руки, а потім проказав до Романа, пояснюючи: – Ми – фанати «Динамо». Святкуємо, бо дістали квитки на квітневий матч із ленінградським «Зенітом», що відбудеться за місяць. Перший тур чемпіонату з футболу, не просто собі якийсь пересічний матч. У тебе ж старший ніби футболіст? Він піде вболівати?

– Нєа. Так, захоплювався, давно футбол закинув, – із сумом протягнув уже трохи п'яний Роман. – Тепер українськими віршами захоплюється. І ще невідомо, яке з цих хобі більш травмонебезпечне…

– Життя… – іронічно констатував білобрисий і знову запропонував: – Випиймо!

Усі знову дружно перехилили чарки.

– А тепер, друже, розкажи чим що ти робиш і яким вітром тебе занесло до нашого клубу фанатів «Динамо»?

Товариші білобрисого тільки похитали головами на це зауваження, а Роман усміхнувся і, слово за слово, почав розповідати, чим закінчилася бійка із завучем на випускному, і як усе було зі вступними, і навіть про свій авіаційний завод. Хлопці виявилися сердешними. Романа пригостили ще й вином, київською котлетою та борщем.

З ресторану юнак вийшов уже навіть не трохи напідпитку, а п'яний і хоробрий, тому й вирішив цього разу не пасувати перед кпинами дівчини. Люся вже чекала на нього посеред площі, і було видно, що помітно хвилюється. Роман про себе зазначив, що дівчина також готувалася до зустрічі: на ній були нарядні туфельки (теж трохи не по погоді), костюм ніжно-бузкового кольору зі спідниці та якоїсь фантазійної чи то блузи, чи то м'якого піджака і світле пальто. «Ух ти

яка!» – Роман не витримав і присвиснув, досить фривольно обійнявши Люсю за талію. Дівчина знову зайшлася маковим цвітом на всю щоку:

– Ай, відчепися! Я на тебе пів години чекаю! Могла б вже й піти... – а потім, подумавши, ще й додала: – То я не для тебе звісно, так вирядилася. Вчора святкували іменини тітки. До такої оказії я собі й змайструвала цей елегантний костюм.

І Люся крутнулась, немов модель Київського будинку моди, а за тим люто вп'ялась очима в Романа:

– А тебе, дурбецало, взагалі дочекалася тільки тому, що не хотіла ввечері сама йти до Будинку офіцерів. Ось! – на одному диханні випалила розлючена дівчина й склала руки на грудях, уже готуючись йти геть.

– А-а... Ну тепер зрозуміло! – кепкуючи знизав плечима Роман і розсміявся: – Липки – то ж такий небезпечний район, що тебе, таку красиву, мабуть, викрадуть патрулі.

Люся гнівно стукнула підбором об асфальт і рушила геть. Юнак враз протверезів і кинувся її наздогін:

– Та почекай!.. А ти й справді прекрасна в цьому костюмі... В мене аж перехопило дух. Люсю, ну пробач мені...

Роман склав долоні дашком і скорчив жалісливу гримасу. Було видно, що Люся думала набундючитись, однак веселий настрій юнака примусив її пирснути від сміху.

– А ти легкий на вдачу і гарний, – віддихалася, нарешті, Люся після затяжного приступу сміху. – Я аж ледь не сконала! Диви, аж плачу від сміху.

– То краще плач від сміху, Люсю. І тільки від сміху, – проказав щасливий парубок, і вони, взявшись під ручку, попрямували вверх вулицею Кірова[6] до Будинку офіцерів.

* * *

– Концерт прекрасний! – з удаваним захватом проспівала дівчина, розпрямляючи на собі цупку тканину модного, пастельного пальта й ніяково посміхаючись.

Сонце вже давно сховалося за обрій, коли вони перейшли пішохідний перехід і опинилися в Радянському парку[7], який добре підсвічували ліхтарі. Роман тільки хитро посміхнувся, але промовчав. Деякий час ішли мовчки, потім Люся не витримала:

– Ну пробач мені! Я не знала, що то буде репертуар із філармонії! В останню хвилину програму змінили...»

Роман уже на правах свого обійняв її за плечі, чим, варто зазначити, зловживав увесь вечір, і посміхнувся. Потім його сяйнуло:

– Ходімо до мене! Я мешкаю в кількох кроках звідси! Нормальну музику послухаємо. Бені Гудмена... – Роман запнувся, а потім додав: – Мама вчителює в другу зміну.

– Ну, ні!.. – дівчина запротестувала. – Саме тому й не піду. Ми, хочеш сказати, наодинці будемо? Та за кого ти мене маєш?!

– Знову завелася! – не витримав і крикнув парубок. – Ну чого ти в мене така запальна, Люся! Ну хочеш – поїдемо до тебе? Ти де живеш?

– Далеченько... – зізналась дівчина й махнула рукою кудись у незрозумілому напрямку. – По Брест-Литовському шосе[8] майже в самий кінець.

– То ти що, з «баклажанників»? Приватний сектор? Куренівка? – Розсміявся Роман. – Ось і маєш: перш ніж пропонувати відвести з танців додому, спочатку запитай дівчину, чи вона з твого села.

– Ха-ха. Ну от прямо дуже смішно, – набундючилась Люся. – Ти часом не в цирку мешкаєш? Тут недалечко, буквально за рогом?

– Ет, Люсю, відстала ти від життя! Цирк Крутікова на Карла Маркса[9] ще німці зруйнували[10]! Я дивлюсь, ти й справді зі свого села до Києва зрідка приїздиш! – І Роман зайшовся реготом від дотепності свого жарту.

Дівчина враз відсторонилась і відійшла від нього в затінок алеї парку. Роман хотів було щось сказати, але вона його перервала:

– Будь ласка, помовчімо, гаразд?

І Люся враз посерйознішала, як тоді, коли вони місяць тому опинилися біля постаменту пам'ятника Сталіну. Врешті вона підійшла до огорожі, що відділяла міський парк від Дніпровських круч:

– Он, бачиш, там, на іншому березі – Дарниця. Себто Аварійне селище, або як його називають офіційно – Соцмісто. І всі, хто нині там живе, байдуже як себе називає, вважає, що він не в Києві мешкає, а ледь не в самій Чернігівській губернії. А біля самого Дніпра – піски лівого берега. Їх також невдовзі забудують. І зведуть там новий район для нових киян[11]. Народ переїжджатиме, бо квартирний облік видаватиме житло в «хрущовках» для нових киян. А своє житло краще за горища, підвали, дебаркадери, де й досі після війни мешкають… Мій дядько каже, що меру Давидову[12] вдасться, себто він зуміє за допомогою компартії в один Київ об'єднати не лише ваш центр, забудований здебільшого «царськими» будинками, а і Дарницю, і навіть село Троєщину, і ніхто, чуєш, ніхто не буде знущатися з «баклажанників», соцмістечка робітників заводів чи будь-кого іншого, чуєш?

– Люсю, та ти чого? Навіть якщо ти за місяць картоплю саджатимеш – я приїду тобі допомогти. Обіцяю, – глитнув слину присоромлений юнак.

– Гаразд. Я ж розумію, що ти просто жартуєш, – примирливо тихо відказала усміхнена дівчина, явно тріумфуючи.

– Та я залюбки заїду допомогти, тим паче, що твоя садиба з картоплею десь дорогою до мого центрального аеродрому, – розсміявся хлопець.

* * *

У квартирі по вулиці Лібкнехта і справді нікого не було, хоча Роман до останнього в цьому не був упевнений. «Ну гаразд, – думав про себе, доки вів Люсю в гості. – Якщо виявиться, що мама вдома,

то будуть оглядини. Ну або просто скажу, що привів подругу послухати платівки».

Далі все розвивалося досить швидко.

– Послухай, – Люся знову з пустунки-хохотунки на мить перетворилась на серйозну дівчину. – Це зі мною вперше, і я тебе обрала, гаразд? Сама не знаю чому. Просто ось обрала і все. А тепер… Ох…

– Мовчи, дівчина моє мрії, – прошепотів Роман, – я все розумію.

– Та нічого ти… – однак парубок не дав договорити Люсі, поцілувавши її у вуста.

За пів години по тому таки прийшла мама зі школи. Трохи втомлена і з клунком продуктів.

– Я вдома!

Діти, себто Люся і Роман, почали швидко вдягатися, але Наталя зачула якесь незвичне шарудіння й невдовзі двері кімнати розчинилися навстіж.

– Слухаєте джаз? – незворушно запитала втомлена і, вже немолода, Наталя згадала, як вони з батьком Романа робили те саме, доки сини були деінде.

– Так, джаз, мамо… – промимрив Роман, приходячи до тями й зиркаючи краєм ока на Люсю, яка, як завжди, була червона й косила кудись убік, застібаючи останні ґудзики на своїй чи то блузці, чи то піджаку.

– Даремно, – стенула плечима Наталя й хмикнула. – Як то кажуть: «Сегодня ты танцуешь джаз, а завтра Родину продашь!»

– Дуже доречно, мамо, от прям дуже! – аж підскочив Роман, який, нарешті, опанував себе. – Це Люся. Чаю нам зробиш?

– Ну, чаю так чаю, – усміхнулася Наталя, звичним рухом втомлено знімаючи черевики в коридорі й вішаючи зимове пальто на вішак. – Я сьогодні отримала зарплату й відразу побігла до кондитерської на Карла Маркса[13]. Тому, власне, так пізно вдома (за цими словами Наталя зиркнула на сина). Накупляла цукерок. Отже, є «Алеко», «Тузик» і «Шоколадний ведмедик». Ви будете цукерки, Люсю?

– Залюбки, – тихо проказала дівчина й попрямувала за Наталею на кухню. – Я вам допоможу.

Побачивши кухню, дівчина не стрималась і присвиснула:

– Ух ти! Ви професорка, чи хто?

– Став чайник, – усміхнулася Наталя, не образилась. – Мій чоловік на цю квартиру накинув око, так би мовити, ще до війни. Ти розумієш, Люсю?

– Ще б пак. Справді розумію, – відказала дівчина, навіть не знітившись, запалюючи газову конфорку й наливаючи воду в чайник. – Можете не пояснювати.

– Тож… Іронія долі… Чоловік, звісно, не професор…

– Партійний? – перебила дівчина.

– Був у партії. Якщо ти про це. Але ми давно не бачилися…

Діалог перервав Роман:

– Можна чаю?

– Який ти галасний… – з ніжністю подивилася Наталя на свого молодшого.

– Так, – підтвердила Люся, заварюючи чай.

– То не моя чашка, – зауважив Роман. – А ви вже, бачу порозумілися?

– Усе заради тебе, синку, – втомлено і без іронії відказала Наталя. – Як успіхи на заводі?

– Їду у відрядження. Проводитимуть випробування нового Ан-24, – відказав Роман із повним ротом печива. – Повернуся до початку травня. Випробування засекречені. Так що вам – по великому секрету.

Наталя подивилася на Люсю, мовляв, «дитина»… Дівчина зрозуміла той погляд і тільки кивнула. Потім звернулася до Романа:

– Шкода. Пропустиш мій день народження наступного тижня. Я торт уже замовила. Ну, я піду?

– Стривай. Ми викличемо таксі, – сказала Наталя, а потім додала, звертаючись до сина: – Ти коли назад?

– До Дня Перемоги точно вже буду в Києві.

* * *

На внутрішньому подвір'ї Роман роззирнувся навсібіч, щоб пересвідчитися, що за ними ніхто не стежить, і взасос пристрасно поцілував Люсю. Та миттю почала вириватися:

– Ти чого?!

– Тобто, «чого»? Та ми щойно кохались, а тепер ти не даєш себе по дорослому поцілувати? – розсміявся юнак.

– Я так ніколи не цілувалась… – зізналася дівчина.

– Тільки не кажи, що й сексом ніколи до цього не займалася, – почав жартувати Роман і розреготався, однак перехопив погляд Люсі й раптом вкляк. Потім враз посерйознішав: – Так. Усе зрозуміло. Ото я дурбецало… Дев'ятого травня біля постаменту колишнього пам'ятника Сталіну. Я тоді вже точно повернуся з відрядження. Підемо в «Жабу» й танцюватимемо там фокстрот так, що підошви з твоїх модних туфельок повідлітають, затямила?

– Затямила, – ледве дихаючи відповіла дівчина. – А якщо не прийдеш?

– Значить, передумав! – таки не стримався і розсміявся юнак.

– Зрозуміла, – потупивши погляд, серйозно проказала дівчина.

– Тю!.. Люсю, ну ти чого?! Жартую я, затямила!? Жартую! – і Роман струсанув дівчину за плечі. – Тільки не починай ревіти. Все ж добре. Ти чого? Ти ж дівчина моєї мрії…

Люся зовсім по-дитячому витерла шмарклі рукавом свого модного дорогого пальта пастельного відтінку і краєчком ока побачила, як у подвір'я на Липках заїжджає столичне таксі із шашечками:

– Затямила, – потім уважно подивилась у вічі юнакові: – А що то за вислів такий? Сам придумав?

– Який? – не зрозумів Роман.

– Дівчина мрії. Твоєї мрії, – уточнила Люся.

– Та нє… – розсміявся Роман. – То фільм так німецький називається. Нещодавно по блату опівночі на додатковому сеансі в

«Жовтні» пощастило подивитися.

– А-а… – протягнула Люся, сідаючи в таксі. Вона щосили намагалася приховати розчарування.

– Та постривай! – знову наздогнав Роман і нахилився над причиненим вікном. – Ось, на, тримай. Сім карбованців. З головою вистачить до твоїх «баклажанників». У суботу, дев'ятого травня – не забудь!

Розділ другий. Життя в рожевих окулярах

На вікні узори,
Квіти на вікні.
Десь сніги, як море,
В білій далині.
Облетіли клени
листячком давно.
Рік новий до мене
Загляда в вікно.
Далі неозорі,
Як заводів дим...
Комунізму зорі
На вікні моїм.

В. Сосюра

Починався зимовий вечірник тільки-но народженого тисяча дев'ятсот п'ятдесят дев'ятого року. Сніг падав розмірено і тонко. Немов Дуня сипала просо із сита на дощечку, щоб потім розкачати по ній тісто і зліпити з нього пиріг. Виходила така собі прокладка між казковим і реальністю. Між сьогоденням і тим, що або вже було, або, найшвидше, існувало лишень в уяві й творах якогось казкаря-утопіста, який волів нічого не бачити, або, хоча б, у рожевих окулярах. Імовірно, він писав про стаханівський рух, запеклість і затятість солдатів без належної зброї на передовій у перший місяць Вітчизняної. Ну тобто зовсім необов'язково щось вигадував. Лише прикрашав і видозмінював, немов у кривому дзеркалі Снігової королеви. Писав здебільшого про нові шати Голого короля, і тим королем були всі «братні» народи, яких запевняли, що те вбрання їм личить.

* * *

Учора я дізналася, що Едіт Піаф на останньому своєму концерті знепритомніла на сцені «Емпайр-Рум»[14]. Дуня, здається, тоді щось почала причитати, коли почула це, пораючись на кухні. Щось на кшталт, що це через те, що вчора на Стрітення Господнє було вітряно і похмуро, а це вкрай погана прикмета, от тепер і маємо всілякі біди… Батько, який нерухомо сидів на потертому старому дивані, нічого не говорив. Він був таким же далеким від французької співачки, як і від нас після смерті мами.

По всіх радіостанціях після цього випадку, що трапився наприкінці лютого, миттєво прокотилася, ніби по небу кометою, її пісня La vie en rose, щоб счезнути з ефіру радіомовлення УРСР після цього назавжди. І моє тринадцятирічне життя десь таким і було – життям у рожевих окулярах. Це дослівний переклад назви цієї пісні.

Саме так. Не «дивитися на життя через рожеві окуляри», а саме життя прикидалося райдужним і безтурботним. Найшвидше, через мій юний вік. Хоча я і потім уміла примусити своє життя носити задля мене рожеві окуляри. І воно дивилося на мене через них, а я регулярно зневірювалася, істерила, вкотре йшла і поверталася до Олексія. Він був моїм наріжним каменем. Тією точкою біфуркації, від якої я відштовхувалася стільки разів, а потім, мов той м’ячик йо-йо на гумці, поверталася до нього – своєї відправної точки, і все починалося спочатку. Замкнене коло з мого персонального пекла. А втім, життя мені все те пробачало стільки разів…

Імовірно, ті окуляри були з якогось чарівного плексигласу, що активно популяризували тоді, в «космічних» шістдесятих, як модний і надсучасний матеріал. Однак насправді ті окуляри були індульгенцією моєї мами – перед розстрілом єдине, чого вона попросила в зоряних небес над собою, падаючи на сибірський незайманий сніг, аби її дитя було щасливим. Завжди. Попри все.

І я завжди щаслива, мамочко. Це щось усередині мене, і навіть коли я вкрай нещасна, то я відаю… знаю, що те все скороминуче, і знову стаю щасливою. Попри все. Щось є в мені таке… невмируще. Немов частинку мене зроблено з атома Фенікса. Справжньої

казкової птахи, що відроджується і переживає. Дивно… в українській мові дієслово «переживати» означає дві протилежні, як на мою думку, дії: нервувати, перейматися й перемогти, здолати емоційно: «пережити ворогів», жити довше за ворогів. Пережити… Так, ніби перший стан для українців завжди означатиме в перспективі й другий, доконаний стан перемоги.

Так ось, я все пережила, мамочка, і все ще переживу. Все те, що ще на мене чатує. А доки я у своєму тисяча дев'ятсот п'ятдесят дев'ятому, і єдине про що я шкодую, що тебе зі мною немає.

* * *

Батько, побачивши, як я піднесено наспівую весь час під ту мелодію Едіт, дістав десь її платівку, і я постійно крутила La vie en rose. Хоча баба Дуня полюбляла «Бесаме мучо», яку написала Консуело Веласкес. Та платівка в нас уже давно була.

Батько якось попросив: «Слухай тихіше», на що я зауважила, що чула її по державному радіо. Батько хмикнув, мовляв, помилка зовнішньої розвідки. «А як же «Бесаме мучо»? Вона ж також іноземна?» – не вгамовувалась я. «То мексиканська співачка», – піднявши пальця догори уточнив батько. Я не стала перепитувати його, що він мав на увазі, але після цього довго про це думала. І справді, звідки взявся цей французький шансон на наших теренах? Та ще й всього на один день? Так, ніби радянські спецслужби дізналися про кончину Едіт швидше за самого Бога й дозволили собі таку індульгенцію – популяризувати серед радянських громадян буржуазну занепадницьку музику, бо ж все одно незабаром помре, то який від неї негативний зиск? Так, я не помилилася, саме зиск. Коліщатка радянської влади, маленькі нишпорки та людоїди в законі – радянські спецслужби, всюди шукали зиск. Це нам, сірій масі, втовкмачували про стаханівський рух, зорану цілину, самовіддану і, головне – майже неоплачувану роботу на шахтах і

заводах… А верхівка все робила за чітким, раціональним планом. Іноді дещо уособлено егоістичному якогось із вождів, однак в жодному разі не позбавленому раціо. Трохи більше раціо, панове (себто – товариші)! Трохи менше безглуздих, нікому непотрібних емоцій. Вони доречні лишень у ліжку. Із законною дружиною або панянкою фертильного віку, яка неодмінно після статевого акту має привести в цей світ здорову і роботящу одиницю радянського суспільства – маленьку червону людину, щоб та гарувала на заводах, шахтах, учрєждєніях, товариші. Ну прямо тобі якась ортодоксальна релігія. Мормони, чи що?

Усе має бути виваженим. Навіщо зайвий раз займатись акробатикою в ліжку? Збережіть сили для законної праці! Вранці почнете, після того сміховинного дриґання під ранкову фізкультуру по радіо. Ймовірно саме тому професійного спорту в Радянському Союзі не існувало. Зайве витрачання енергії м'язів. Краще їдьте на якийсь там БАМ, чи що, і збудуйте, ну збудуйте вже щось корисне!

І трохи менше сліз, ми вас просимо, трохи менше. Згадайте видатних співвітчизників, що поклали за вас голови в бою. Героїчність віталася в усіх проявах. Бажання виділятися й хотіти більше, ніж у сусіда, так само засуджувалося. Хоча це якось не стосувалося радянської верхівки. Ті були іншою кастою.

А ось звичайним громадянам – зась…

У п'ятдесят сьомому на екрани виходить муві «Летять журавлі». Надзвичайно пронизливе. В кінотеатрах на нього аншлаги. Люди плачуть, переглядаючи цей фільм, і навіть дотепна іронія, такий собі глум над системою пробачається. Закривають очі.

– А мы вчера брата провожали и мама так плакала…

– А Вы?

– Я тоже.

– От профкома или по-домашнему?

Не вирізає цей діалог цензура, ні. Йде певна Відлига. Або – певний натяк на відлигу. Зворушливий обман, коли громадян ніби підштовхують відкриватися індивідуально, ставати особистостями, а

потім знову хвилею починають карати за їхню ж індивідуальність. А потім із полегкістю обтесують їхню вдачу та інакшість – мовляв, слава Богові, виявили вчасно. Заздалегідь. Доки цей сучок недотесаний не натворив ділов.

* * *

Наступного року після прем'єри цей фільм здобуває Золоту пальмову гілку Каннського кінофестивалю. Після такого тріумфу Тетяну Самойлову, яка зіграла головну роль у цьому муві, запрошують до Голлівуду. Їй пропонують роль Анни Кареніної, де партнером акторки мав стати Жерар Філіп. І що ви думаєте? Вітчизна пишається нею і напучує: «Звичайно їдь, квітко. Це ж такий успіх, такий шанс...»? Звісно ні, вітчизна вкотре поводиться, як ревнива мачуха. Де юре керівники Держкіно (а де факто – спецслужби) не дають їй згоди на участь у голлівудському фільмі. Вона ще зіграє одну-дві ролі в кіно за все своє життя. Талановита Самойлова з таким пломенистим поглядом, що й справді мачусі страшно – а якщо не повернеться до своєї батьківщини? До заводів-фабрик-шахт-лагерів? Адже можуть і звабити буржуазним добробутом. Та й кому то всьо потрібно? Хутра, шампань, пальми, що втикаються своїми столітніми гривами в синє небо Каліфорнії? Фу. Таке доступне лишень міфічним гіперборейцям із ЦК. І то на якихось ялтинських дачах, що тільки віддалено нагадують американську мрію. А товариш Самойлова – вона ж проста актрисулька з ленінградської родини акторів, то куди їй до небожителів?

Кастова система Радянського Союзу не дозволяла перескакувань. То тільки в книжках, кіно й інших жанрах фікшену.

Казка мала бути реальнішою. Адже діти – ще той матеріал. Нестабільний. Як ртуть. З ним не варто жартувати. Краще про сироту, що замерзає в лісі, шукаючи проліски для королеви. (Трактувати слід було так, я гадаю: якщо владі заманеться щось таке, що звичайним

розумом пересічного громадянина не зрозуміти, роби. Бо влада краще знається на цьому.) Краще про бездарний і майже самовбивчий героїзм Мальчиша-Кібальчиша. Не зовсім казка, (хоча за задумом автора Гайдара – то казка, звісно), однак віковий контингент той самий[15].

Ми саме ставили в школі «Дванадцять місяців» Маршака, і я мала грати юну королеву. Мої емоції й хейтерів навколо мене (діти вміють ненавидіти й робити боляче, як ніхто; кристально чисті у своєму абсолюті емоцій, допоки не пізнають власний біль) докорінно різнились. Я, власне, пишалася, що вчителька російської літератури й словесності мені довірила цю роль. Адже на мені буде вилискувати справжнісінька маленька корона з фольги, і моя сукня буде найкращою з усіх убрань акторів! Пам'ятаю, як Дуня побивалася, з чого б її пошити і, врешті-решт, порізала на неї тюль фіранок і ще десь дістала якісь куці залишки темно-синього, як ніч, оксамиту. Тоді цей дивний матеріал, що приємно пестив мою дитячу долоню густим ворсом, я бачила вперше. Гадаю, Дуня його випросила в нашої сусідки – дружини генерала і за сумісництвом директорки сусідньої школи – Віри Ігнатівни. Директорка та була незлобливою і навіть (о, диво!) не дуже зверхньою, досить приємною, і нашій зубожілій родині симпатизувала.

Я саме вчила роль. «По-ми-ло-вать… Каз-нить… Лучше напишу „казнить"» – это короче»[16]. Коли почула по радіо про Едіт Піаф.

* * *

Якась дикторка повчально зазначила, що в популярної співачки була єдина дитина – дочка Марсель, яка в тридцять четвертому занедужала на «іспанку» і померла. І тоді я почала уявляти себе нею… Цією дівчинкою. Думала про Едіт Піаф, як про свою маму. Бо тебе я не пізнала. А та, хоч і далека, майже до казковості – співачка,

була ближчою мені за тебе, мамочко. Уявляла, що б ми робили з нею в Парижі, або деінде. Та де завгодно…

Тітка Дуня не могла мені замінити маму, а батько весь час був такий відчужений у моєму ранньому дитинстві, що я чимдуж потерпала від браку простого людського тепла, що називається «любов'ю». Дуня давила мене своїм піклуванням й іноді, дуже зрідка – казками та небилицями, якимись історіями про себе й батька, коли вони ще були малими. Однак тоді в моєму уявленні існував інший концепт батьківської любові. І я почала уявляти себе все більше і більше дочкою Едіт.

Пізніше я довго думала, чи покохала б тебе, якби в мене була повноцінна родина? Якби в дитинстві я отримала вдосталь уваги й тепла, турботи й любові? Звісно… мені нема на що нарікати. В мене була двоюрідна бабуся – тітка батька Дуня і, власне, сам тато. Однак… Гадаю, я б уже давно полишила цей ментальний зв'язок, розірвала його і пішла своєю дорогою далі, якби в мене була мама.

Або Зворотний бік місяця

> «…ясно одне: в шістдесятих роках космос побачить Людину. І немає сумніву в тому, що то буде наша, радянська людина, яка здійснює план комуністичного семиріччя».
> *Л. Вишеславський*
> *Літературна газета № 1(1618)*
> *01.01.1960*

Коли ти дивишся на мене, в мені ніби вибухає воднева бомба. Й досі вибухає. Я так і не змогла перебороти тебе. Чи я старалася чимдуж? Важко сказати… Коли в сімдесят другому ти, немов чорт із табакерки, якимось чином опинився в Берліні незадовго після того, як я потрапила сюди, я повірила у фатум. Усе має своє значення в цьому світі. І ми не владні, не здатні, та просто не спроможні щось змінити. Навіть коли нам здається, що ми керуємо своєю долею. Щось вище за нас вирішує, кому з ким і на яких умовах, іноді досить непаритетних, бути. Тому сенс до спротиву втрачається. Він мінімальний. Хіба що для заспокоєння своєї совісті – мовляв, я ж старався. А вийшло як завжди…

Однак я все пам’ятаю. Досі все пам’ятаю. Кожне твоє слово, кожен погляд і порух твоєї душі назустріч до мене. Мені здається, я навіть перебільшую. Хм, звісно що так. Гіпертрофую своє значення для тебе шляхом перебільшення всього того сказаного і зробленого між нами.

Жінки взагалі завжди все перебільшують. А чоловіки применшують.

Так природою склалося, і в наші не такі вже й патріархальні сімдесяті, коли жінки чого тільки не робили. І асфальт закатували, і

на шахтах ми гарували пліч-о-пліч із «сильною статтю». Та й на каторжних роботах по таборах… Горіли, «фітилили», мов ті свічки. Радянські одиниці – не люди. Без гендерних ознак. Усе вимірювалося знайомствами й благонадійністю.

Що ж…

Однак психологічно ми були такі самі, як і решта чоловіків і жінок до нас і після нас, у цій країні й інших по всьому світу. Бо природу-матінку не обманеш ніякими каторжними роботами. Ми так само народжували (це я про жінок), а в наших чоловіків так само, як і в інших, було завдання прогодувати й забезпечити родину.

* * *

Рік промайнув, немов один день, і вже стоїть лютий холод місяця лютого року шістдесятого. Нове десятиріччя.

Дивно. Мені тоді заледве виповнилось чотирнадцять, а я вже встигла пожити в буремних війною сорокових, потім якихось непевних, немов лишень натяк на нормальне життя – п'ятдесятих, і ось – на тобі – починалося нове десятиріччя. І я майже фізично відчула якісь зміни. Щось суттєво нове в нашому становищі – пішачків своєї великої, багатонаціональної країни.

Ну, по-перше, мешканців нашого п'ятиповерхового цегляного будинку, наполовину збудованого ще полоненими німцями, нарешті, розселили. Це відбувалось якось поступово, потроху, майже непомітно аж до сьогодні, коли родина Габзовських отримала другу кімнату в комуналці. Святкували цю подію всім подвір'ям, бо інакше просто не могло бути – радісні виклики Галини Григорівни чули всі. Про такий голос тоді казали «і мертвого з могили підніме».

Падав темно-сизий вельон надвечір'я. Корка тонкого льоду, що вкривав білий сніг, ніби віддзеркалювала потойбічну синяву неба і далеких зірок. Посеред двору була розвішена чиясь постільна, трохи сірувата від віку, білизна. Вона колихалася, немов прибулець із

космосу, від легкого вітру. Всі вже чекали з нетерпінням весни, першої трави, пролісків (або хоча б їх зображення на листівках із великою червоною вісімкою, адже Восьме березня ось-ось, якихось два тижні, як має нагрянути). А сніг лежав незворушно. Ввечері брав такий морозець, ніби хрещенські морози. Це було дуже наразі. Адже хлопці саме збиралися грати посеред двору в хокей і чухали макітри, радячись, що робити з тими простирадлами посеред імпровізованого хокейного поля.

Аж ось вийшла Галина Григорівна і, лаючись, що ті зашкарубли від морозів, замість того, щоб висохнути, почала їх знімати з мотузок. Простирадла ламались і ніяк не піддавалися під дебелими руками жінки. Вона хмурила свої брови і несамовито робила свою справу. Її було не спинити. Вже весь двір знав: якщо Галина Григорівна береться за якусь справу, то ніколи не зупиниться, доки не закінчить. І заважати їй – то табу. Раптом, коли молода жінка вже майже закінчила, вибіг Микола Ахтимонович. Розхристаний, без шапки-ушанки, що була частиною його військової форми зв'язківця, але ще в мундирі: «Гальо-Гальо! Нам другу кімнату дали!» Білявка зойкнула і на мить полишила ті простирадла. Потім розсердилася на свою миттєву слабкість: «Ай, Миколо, а йди мені допомагати! Скільки можна стовбичити ото?!» Молодий стрункий капітан підбіг до дружини, обійняв її і почав кружляти подвір'ям. Білизна, немов індіанські вігвами, стовбичила на товстому білосніжному покривалі снігу. «Миколо, таки дали!? Та як же це? – не вірила жінка і заливчасто сміялася в обіймах чоловіка. – А яку, Миколо? Це ж мені треба буде з роботи знов звільнятись? А далеко?» Чоловік також заливчасто розсміявся: «Гальо, цю й дали, що лишили сусіди. А може, й всіх розселять найближчим часом».

Цю сцену спостерігав увесь двір. Було далеко за сьому вечора, і всі сусіди вже повернулися з роботи. Я разом із «хокеїстами» спостерігала, як Віра Ігнатівна, та сама директорка школи і за сумісництвом – найкраща подруга Галини Григорівни, від якої мені дісталися кусники оксамиту, звісила з четвертого поверху свої

чималі перса в не по-зимовому тонкій ситцевій блузці й прокричала: «Галино Григорівно, вітаю! Тепер із роботи повернеться Василь Павлович, і ви йдіть до нас! З цукерками!»

«Ага! – відповіла директорка дитячого садка й почала квапити свого чоловіка. «Хутчіше, Миколо, та збирай ти вже ці кляті простирадла!» «Добре, а як? – огризнувся Микола Ахтимонович, явно відчуваючи свою важливість після розширення житлоплощі й воліючи це продемонструвати дружині. – Вони ж не складаються, а ламаються». «Та ну його! – не слухала запальна жінка. – Якось уже збирай це все до купи! В кімнаті розкладемо!»

«Ет, Гальо! Нічого ти не розумієш! У якій кімнаті? Сусіди то виїхали, а речі свої в найкращому разі за тиждень заберуть!»

Хлопці стояли непорушно. Ніхто не смів перечити голосистій директорці дитячого садка номер двісті шістдесят сім, що розташовувався прямісінько всередині нашого подвір'я по вулиці Іваново-Вознесенська п'ять[17]. А коли, нарешті, хокейне поле було звільнено від вігвамів білизни, якось неохоче приступили до гри. Старший, Максим, у лижній шапці свого брата-спортсмена навіть крізь зуби процідив: «А нам ще навесні квартиру віддали. Жиріємо, пацани. Двір стає заможним». І, скориставшись секундним зволіканням, доки інші думали, що йому на це відказати, закинув шайбу в пусті ворота.

Я взагалі вийшла з гри. Подивилася на зорі, що, ніби в рамці даху нашого будинку, сяяли над нами. Сніг блискотів. Каркаючи, пролетіли кілька ворон. Чомусь згадалася «Снігова королева» Андерсена і його вчений ворон. Доки хлопці знічев'я все ж таки почали гру, я вперіщилась у вікна під'їзду, у якому проживала родина Бугаєнків, себто Віра Ігнатівна з чоловіком і малим сином – Борею.

Галина Григорівна і Микола Ахтимонович швидко підіймалися сходами на третій поверх. На четвертому рух зупинився, і їх поглинуло світло квартири друзів. Я зітхнула. В нас із тіткою Дунею і батьком була своя, хоча й маленька, квартирка в цьому самому

будинку на околиці Києва із самого початку забудови Соцміста. Однак ані тітка, ані розжалуваний батько, який після війни був позбавлений усіх нагород, не дуже раділи власній житлоплощі й особливо Дуня, що постійно згадувала квартиру в центрі столиці УРСР. Іноді зітхала, іноді прицмокувала. Мовляв, там, на Карла Лібкнехта, ох не так нам би жилося, ох не так… Батько був завжди мовчазний і нічого не відказував їй. А я іноді думала: «Хоч би мама була жива. Можна було б де завгодно жити», але вголос цього ніколи не промовляла.

* * *

По-друге, жити стало краще. Я до кінця цього не відчувала, але в телевізорі вічно повторювали, що СРСР переживає період розквіту, і рівень життя захмарно підвищився. Мені навіть іноді ставало соромно: якщо той рівень нашого життя аж такий високий, то чого ж я цього не відчуваю? Я запитально дивилася навсібіч, намагаючись знайти тому підтвердження, але знаходила тільки поодинокі випадки, як то тридцять четверта квартира Габзовських, у якій, нарешті, і друга кімната відійшла до них, і Галина Григорівна все мріяла про третю, щоб у цій квартирі жила тільки її родина.

Що лишилося поза моєю обізнаністю та навіть інших сусідів (незважаючи на її голосистість), так це те, що Галина Григорівна ходила «вибивати» житлоплощу в райвиконком заледве не щотижня ще з далекого п’ятдесят сьомого, коли її хворобливій дочці виповнилося два роки, а її молодша сестра втекла від мачухи з Павелок і переїхала до Києва – тож Галина Григорівна могла не хвилюватися за Наталю. Залишала її на Марусю і йшла «стукатися у двері». Вона це так називала чоловікові. І вона це достобісу вміла робити: що фігурально, що буквально.

Спочатку в неї нічого не виходило. Але жінка була не з тих, хто здається. Вже за два роки вона товаришувала і з Іваніцею –

начальником квартирного відділу в райвиконкомі, і з Митрофановим – своїм безпосереднім шефом – начальником районного відділу освіти. Ті бідкалися, що нічого зробити не можуть, однак у кімнаті Габзовських у квартирі номер тридцять чотири регулярно залюбки чаювали. Аж ось сусідня кімната звільнилась, і Іваніца, якого вже потроху починало дратувати, як настирно Галина Гигорівна вибиває собі зайві метри, їй натякнув: «Захоплюйте житлоплощу самовільно. Так легше буде щось придумати».

І ось, нарешті, отримали довгоочікуваний ордер! Запальна і язиката завідувачка дитячого садочка, Галина Григорівна ще довго докорятиме чоловікові (якщо бути точною – все подальше спільне життя). Мовляв, ти під столом ховався, коли я кімнату вибивала. Але наразі – свято. Кімнату дали! Не треба більше вчотирьох – вона, молодий капітан, малолітня дочка і молодша сестра – жити у двадцяти п'яти метрах. Ура!

Тож жити ставало все краще і краще? Чи як там, ніби мантру, повторювали з маленького ящика, який нещодавно з'явився і в нашій вітальні? Принаймні, жити ставало веселіше. Народ, що трохи оговтався від війни і навіть призабув, як то воно було, вимагав уже не лише хліба, а й розваг.

З'явилися на вулицях спортсмени. Це був певний тип молоді, якій уже не треба йти на фронт і шукати окраєць хліба в повоєнний період. Це був надлишок. І люди нарешті могли собі дозволити цей надлишок. Суцільна кристалічна необхідність відпала, і в цьому крилися найважливіші зміни.

Річковий вокзал прикрасили прекрасними мозаїками, ну майже фресками, тих таки спортсменів, і ті фрески навіть не мали ідеологічного характеру.

* * *

Не забували й про культурно-мистецькі заходи. Театральне життя буяло різнобарв'ям. Вкотре ішов безсмертний балет Чайковського «Лебедине озеро», у якому партію Одетти-Одилії блискуче виконувала народна артистка УРСР Олена Потапова. Як не дивно, в минулому, 1959 році, її відпустили на гастролі в США і Канаду. І, як не дивно, вона не лише повернулася назад до Радянського Союзу, а й отримала звання народної.

Усі театри активно готувалися до Декади української літератури й мистецтва в Москві. Багато говорили про прем'єру комічної опери Сандлера «В степах України» за однойменною комедією Корнійчука. Вона прогриміла від Одеського театру опери та балету до Київського й назад. І її в першу чергу збиралися показувати московській публіці.

Минулого року в Київському театрі Івана Франка своїм «соціалістичним реалізмом» хизувалася вистава «Грані алмаза». «Розкривати героїчний пафос нашого щоденного трудового життя, показувати високе у звичайному, „буденному" – одне з головних завдань мистецтва»[18]. Щоправда, здається вистава не потрапила на Декаду української літератури й мистецтва. Забракло їй не так ідеологічної, як методичної чистоти. Преса її постійно критикувала за занадту еклектичність і безглузде новаторство. Цим вона мене неабияк заінтригувала, і я вмовила Дуню сходити на неї.

Література також не відставала і мислила семирічними масштабами. «Ми повинні взяти зобов'язання: за семирічку жодної поганої, холодної, фальшивої книжки! Як беруть зобов'язання сталевари, будівельники, доярки, ланкові, шахтарі», – зазначив Павло Загребельний у своїй статті в січневій «Літературній газеті» шістдесятого року.

Кіно розвивалося чи не найяскравіше. І хоча війна давно скінчилася, кінорозповіді про подвиги не давали спокою фантазії кіномитців.

Героями фільму «Спрага» Одеської кіностудії стали радянські моряки та розвідники. «Не тільки за темою, а й за своєю ідеєю,

життєстверджувальним духом, картина „Спрага” стоїть близько до таких кінотворів, як „Подвиг розвідника”, „Молода гвардія”»,[19] – писали наввипередки газети.

Усе вертілося в певному замкненому колі з поодинокими відхиленнями, однак прославлялося в періодиці як надсучасне і вкрай актуальне. А також пафосне (любили журналісти ще з часів повоєння оте слівце), ідеологічне і реалістичне. Повний набір.

* * *

Тому навіть дивно, що наші космічні технології, крокуючи в ногу з побоюваннями сенатора Маккарті щодо «червоної загрози», таки не загинули разом із його печінкою від цирозу в п’ятдесят сьомому, а дали й справді досить відчутний поштовх до освоєння космосу[20].

Так називана Науково-технічна революція дала якісний стрибок у структурі й динаміці розвитку продуктивних сил. Протягом п’ятдесятих і далі, охопивши всю декаду шістдесятих, відбувається корінна перебудова технічних основ матеріального виробництва на основі перетворення науки на провідний чинник виробництва. У Києві з’являється кілька станцій метро – на той час ну майже машина телепортації.

Відбувається трансформація індустріального суспільства в постіндустріальне. Завдяки науковій революції старі наукові уявлення заміщаються частково або повністю новими, з’являються нові теоретичні передумови, методи, матеріальні засоби, оцінки й інтерпретації, погано або повністю несумісні зі старими уявленнями.

І це все на тлі рок-н-ролу на Заході, музичні платівки з яким дістаються «з-під поли» і продовженням у нас традиції Кукриніксів – смішними карикатурами на політичні теми в періодиці, що нищівно викривають швидше моральну відсталість радянського суспільства, ніж Заходу.

Також ми й далі «запозичували» технології у висміюваного Заходу і навіть для своїх найкарколомніших технічних досягнень використовували техніку, що в повоєнний період називали «трофейною».

Так, якимось очкастим і завумним науковим співробітником із руками, що тряслися від неймовірного хвилювання, було отримано сигнал із космосу з першими знімками зворотного боку Місяця в Симеїзькій обсерваторії восени п'ятдесят дев'ятого. Того року Радянський Союз запустив автоматичну міжпланетну станцію (АМС) «Луна-3», а приблизно через три доби, 7 жовтня, між 6:30 і 7:10 за московським часом, станція виконала фотографування невидимої частини Місяця і передала знімки телевізійним каналом на Землю. Для фотографування застосували «трофейну» американську кіноплівку завширшки в 35 мм, яку отримали з американських розвідувальних аеростатів із фотоапаратурою у 1950-х роках, що було виявлено радянськими військами. Ось так.

Запозичення. Привласнення. Паразитування і розмноження. Проте не всього, звісно. Інакше ніяка ідеологія б не допомогла. Особливо в умовах відлиги. Хрущовська відлига.

Секс і рок-н-рол. І навіть нова мода. Навіть у нас нова мода. Адже, нарешті, з'явився акрил. І ця новація текстильної промисловості, що дала поштовх розробці Київським будинком моделей наднових концептуальних модних тенденцій, створила небачений до цього попит на штучні матеріали. Пересічна радянська людина сама не зчулася, як трохи наблизилася до постіндустріального суспільства. Все відбувалося органічно. Немов перший секс третьокурсниці з таким ще юним і наївним – її колишнім викладачем.

* * *

Це сталося майже за сім років по тому, в кінці грудня шістдесят сьомого. Тоді був такий лютий мороз, що доки я зі свого педінституту

бігла по скрипучому снігу додому, аби не запізнитися на святкування власного Дня народження (баба Дуня гостей запросила на сьому годину, нівелюючи те, що остання пара у мене закінчувалась о пів на сьому), то було тяжко вдихати повітря. Здавалося, ніби замість кисню в мої легені потрапляють скалки льоду і впиваються в альвеоли, розриваючи їх своїми гострими лезами кристалів.

Віддихалась я тільки в під'їзді. Там завжди стояв запах плісняви, який нагадував мені про метро. В шістдесят п'ятому було введено в експлуатацію другу чергу станцій метро, і мені вже не потрібно було «на перекладних» добиратися на навчання. Час, що я витрачала, аби потрапити до інституту, скоротився втричі. Я, мов та королева, сідала на щойно добудованій станції «Дарниця» і виходила на розкішній, мов палац, станції «Університет», від якої до педагогічного було рукою сягнути.

Як я і очікувала, всі гості вже зібралися. Тільки-но відчинивши дерматинові скрипучі двері своїм ключем, я відразу почула галас і дзенькіт бокалів. «На винуватицю святкування, як бачиш, ми не дочекались, – іронічно проказав усміхнений батько, розціловуючи мене в обидві щоки. – Роздягайся і приєднуйся до застілля. Там повна кімната гостей. Навіть твій колишній викладач прийшов». Тато подався до вбиральні, а я миттю відчула, як моє серце шалено калатається, немов літак, що потрапив у бовтанку. Я припала до дзеркала на комоді й безпомічно спостерігала, як мої щоки починають чимдуж палати. Тим часом батько повернувся до коридору: «А ти що це? Ще не роздягнулась?» «Та я це... З морозу ніяк не можу отямитися...» «А я тобі казав: ну її цю моду. Бери хустку, а то захворієш, і що з того, що в тебе гарна зачіска?... – Батько з осудом похитав головою. – Нумо. Ходи вже до гостей». Той мій день народження, мені так здається, був найкращим.

У мене було футорологічне графічне каре за останньою модою з легким начосом на потилиці. Тому, звісно, ніякого головного убору я не носила. Окрім того, я безстрашно обстоювала свою позицію. Хоча було неважливо, яку саме. Головне – свою.

Він був дорослий і невпевнений у собі. Не набагато старший від мене, щоб відчувати цей мезальянс аж так глибоко, як він відчував. Пізніше він пояснить, що то було щось етично-моральне: не займатися сексом із колишньою своєю студенткою.

Я боялася його чи не більше ніж він мене, й одному Богу відомо, як це все ж таки сталося. Однак, коли вже відбулося, певна глиба розтоплених арктичних криг була невідворотно зсунута зі свого віковічного місця. Я закохалася так, що й досі тут, перебуваючи в Берліні за стільки років по тому – я вся його. Однак не рушу його стін. То моє внутрішнє табу. Він створений не для мене і попри мене. Я тільки цеглина, мур навколо нього. Маленька крига і захист його єства. Все складно… Однак тоді, звісно, я про це не думала. Я просто летіла до нього за покликом свого серця, немов той метелик на світло.

Мені тільки-но виповнився двадцять один. Десь за дверима Дуня з батьком і частина гостей святкували мій день народження. Решта подалися на вулицю курити. Увімкнули голосно радіо, і я встигла побачити, як Толя з протилежного потоку активно вистукує під якусь пісню каблуками своїх модних шузів, коли за нами зачинилися двері моєї кімнати. Чи вони знали, що відбувається? Гадаю, що здогадувалися.

Він не був ніжним і – надзвичайно ніжним водночас. Я хамила йому вербально, однак, хоча і дерев'яніло, відповідала йому, стежачи за порухами свого тіла. Мені було лячно. Мої груди і між ногами – набрякли, немов бруньки котиків у Гідропарку навесні. Я була волога і спантеличена. Його руки ковзали по моєму тілу під блузкою і спідницею, немов намагалися віднайти якийсь стародавній скарб. Я намагалася не схлипувати, але мої вуста мимоволі відкривалися, і виходило щось схоже на нявчання котеняти. Він те нявчання стишував поцілунками. Тихше-тихше… Тобі не боляче? Я не знала, що на це відказати. Моє тіло нагадувало суцільне мінне поле. Я не знала, чи мені не боляче, чи все ж приємно… Єдине, чого я хотіла, – так це продовження. Мої стегна мимоволі розсувалися, і по вологій

шкірі між ними я здогадувалася, що якщо він не увійде в мене, мені доведеться закритися у ванній кімнаті й несамовито пестити себе, доки я не отримаю задоволення. Іншого виходу не було. Голова паморочилася від одного бокала шампанського так, ніби й не було пива і горілки на шкільному подвір'ї перед імпровізованою дискотекою кількома роками до того, які мене мали загартувати й підготувати до всього алкоголю у світі разом узятого. Я сором'язливо доторкнулася до його штанів і відчула твердий еректований прутень під цівками пальців. Він, так само сором'язливо, повільно відвів мою руку від своєї ширінки. Я навіщось подивилася на килим, що висів над моїм ліжком і зображав пасторальну ідилію оленят на галявині. Чомусь на пам'ять спало безліч ранків, коли я роздивлялася тих оленів і все намагалася нарешті прокинутися, аби спочатку піти до дитсадка, потім за кілька років – до школи, і ось, нарешті, на пари свого педагогічного... «Ти точно цього хочеш?» – він уважно дивився мені у вічі. «Так, увійди в мене». Я сама злякалася цих слів, ніби чула їх від когось мені незнайомого, однак це був мій голос, і я майже просила, волала про допомогу. За перших його рухів (а я була незайманою, і це не було так уже й просто ввійти в мене) він спинився і знову запитально подивися мені у вічі.

Я стогнала, і сама пестила собі груди під блузкою. Здається, такими твердими мої соски ще не були ніколи. Він зрозумів мої порухи й обережно продовжив, так і не дочекавшись моєї відповіді.

Я перетворилася на суцільний вогонь. Уже не відчуваючи окремо рук і ніг, своєї піхви, його єства в мені... Я рухалася йому назустріч, пришвидшуючись. Мої щоки розчервонілись, а пальці несамовито впивались в його спину. Я відчувала, як по стегнах стікає щось гаряче, й розуміла, що то моя кров. Краєм ока глянула на свою постіль. По мальвах на простирадлі розходився невеликий червоний вологий кружечок. Дивно, я не відчувала болю. Моє тіло перетворилось на суцільне задоволення. «Тобі не боляче?» – вкотре запитав він і підняв мою макітру з подушки, аби заглянути у вічі. «Ні-

ні», – запевняла я його і хотіла було ще сказати: «Ще… Я хочу ще…», однак він раптом спинився і випірнув із мене.

Я закрила очі й відчула, як він цілує ніжно мене у вуста. Моє єство потягнулося до нього, і я долонями почала шукати джерело своєї насолоди, аби встромити назад його прутень у ту точку себе, що пульсувала і вимагала більшого. Він знову обережно мене відсторонив від себе, немов боявся поранити, і обома руками взяв мої зап'ястки, немов у наручники: «Зупинись. Ми маємо повертатися до гостей».

Чи йому було соромно? Я не знаю. Але закінчення свята – після того, як ми все ж таки відчинили двері моєї кімнати й, винувато всміхаючись, незграбні та щасливі, повернулися до вітальні – я пам'ятаю, немов у тумані. Я ледь дочекалася того моменту, коли потраплю до ванної кімнати.

Здається, Дуня зрозуміла, що відбулося. Вона жартівливо проспівала: «Ти ж ніби не миєшся на ніч?» Вода була ледь теплою і довго нагрівалася у шланзі душу. Я бачила своє розпашіле обличчя з дикунськими очима в запотілому старому дзеркалі на дверях ванної кімнати. Впустивши в себе грайливий водяний струмінь зі шлангу, я довго пестила клітор, доки остаточно не втомилася від того току, що проймав моє тіло і примушував дрижати пальці ніг у судомах. Потім я довго відмокала в гарячій воді й водила цівками по малесеньких крапельках на чавунній ванній. Виходили змійки, що повзали по вологих луках, заповзали в нірки, шурхотіли лускою своїх міцних, гнучких тіл… Я мріяла про нього, лежачи в уже застиглій воді, і відчувала, як та крижана глиба мого внутрішнього антарктичного океану скресає. Так починалося моє персональне глобальне танення льодовиків. Чи все призведе все ж таки мене до трагедії планетного масштабу?..

Чи міг би бути перший раз кращим? Гадаю, що ні. Але водночас і так. Бо потім я накрутила себе так, що примусила не зачіпати його. Психологічно не рушити з того місця і тієї прозелітичної місії, яку

підсвідомо відчувала. Ось-ось мав початися шістдесят восьмий рік. Але нам до нього ще йти і йти…

А тепер все за порядком, або – ну майже за порядком.

Розділ третій. I will show you Kuzka's mother![21]

«На Хрещатику в передсвяткові дні тисячі перехожих… З кошиків, які тримають жінки, визирають дуже спокусливі ласощі до святкового столу. Поспішають кудись заклопотані чоловіки. А ці двоє – юнак і дівчина – йдуть неквапливо, замріяно… Зупиняємо їх, знайомимося…

Виявляється, 1959 рік став для Ігоря і Наді роком їх одруження. Ігор закінчив Київський інститут водного господарства, дружина працює продавцем у книгарні, а разом вони мріють у 1960 році поїхати на будівництво Київського моря. І зроблять усе, щоб здійснити свою мрію».

«Літературна газета» № 1(1618)

Від 01.01.1960

Закінчувався другий акт «Богеми», який, здається, не закінчиться ніколи. Цю п’єсу тільки-но дозволили, чи то пак – поставили (ймовірно – випадково) в київській опері, і я сподівалася на більше. Значно більше від чогось потаємного і забороненого. Однак усе, як завжди. Людські емоції, банальні життєві ситуації. І все ж таки після квазісучасного репертуару останніх десятиліть, оспівуваних газетами, публіка була у захваті. Я ж відверто нудилася…

Мені ось-ось мало виповнитися п’ятнадцять, і я здебільшого думала про секс і зміни свого тіла, пов’язані зі статевим дозріванням. Власне, в Середньовіччі мене б уже вважали за дорослу, зрілу, повноцінну жінку. Та ба, навіть такою, яка може народити другу, а то й третю дитину. Однак я була й досі незайманою. Нецілованою. Не те щоб у мене не було оргазму і я не знала, що це таке. Ще десь там, у далеких п’ятдесятих (здається, інше сторіччя за відчуттями), шестирічною я його пізнала. Дуня подарувала мені пупса. Великого, незграбного і лисого (в немовлят нема волосся, особливо гумових). І той пупс злигався з моєю Мальвіною.

Під час цього акту, на відміну від нещодавнього театрального, я була вкрай збуджена, буквально. Я сиділа за своїм столом і

відчувала, як між ногами набрякає щось пекуче і невідворотне. Я не знала, що це. Воно просто жило, існувало поза моєю волею і навіть поза моїм бажанням. Щось тваринницьке, інстинктивне. Щось поза мною і цілим світом. Щось таке, що керує цим світом і мною. І навіть більше – всіма нами.

Через багато років після цього… Чи я обирала Олексія і вирішувала, що саме йому дозволю? Що саме він буде моїм першим чоловіком?

За вікном падав перший сніг. Розмірено і тонко. Саме так він падав далекого шістдесятого, високосного року. Коли вже хворіла Едіт Піаф, моя самоназвана і самопривласнена мною мама. Коли родина Габзовських отримала нарешті у своє користування другу кімнату на нашій, Іваново-Вознесенській вулиці. Життя, як завжди, тривало.

* * *

Сніг після мого дитинства в Соцмісті для мене завжди падатиме розмірено і тонко, немов крізь сито. Це щось стале, немов моя якість, якість мого характеру. А комусь – завірюхою, буревієм. Незнаною бурею емоцій і почуттів.

І всі ми до снігу підлаштовуємось, дослухаємось, але ніколи не здаємось.

Зима…

Леоніду Івановичу завжди здавалося взимку, що в Дніпропетровську було холодніше, ніж у його рідному Києві, хоча той і розташовувався південніше. І завірюха дмухала йому в обличчя сильніше, і холодні голки снігу кололи його болючіше. Звісно, йому тільки так здавалося. Все в нашій голові.

Іноді це місто він уявляв не південною столицею радянського машинобудування, а якимось далеким сибірським містом, також великим і достобіса технологічним. Припустімо – Новосибірськом.

Усі газети майоріли вже не перший рік здобутками будівництва Академмістечка поряд цього міста, що стрімко розвивалося. Леонід Іванович знав, що Новосибірськ більший за кількістю мешканців ніж Дніпропетровськ. Саме в п'ятдесят дев'ятому робили останній перепис населення – якась газета написала, як же стрімко розвивається «сибірська столиця» зі своїми підприємствами й науковими інститутами. Тож пряма схожість між Дніпропетровським і Новосибірським простежувалася.

Ідучи додому з роботи, – він працював на заводі, – все думав: а чим воно відрізняється від його нинішнього міста, де він проживав? Хіба що вічною мерзлотою, і то не факт. Десь там, імовірно (хоча ця ймовірність і була така примарна, що навіть не ймовірність, а так – фантазія дорослого розумного мужчини), ходить його батько в чунях.

Він уявляв.

Івана Краузовича вже відпустили. Адже десять років таборів, на які його засудили ще до війни, давно минули. Однак повертатися додому той не хоче, щоб не псувати репутацію відомому спеціалісту з ракетобудування – своєму сину, своєму єдиному нащадку. І навіть не пише. Також через ту саму причину. Але живе добре. Розжився, приміром, на підводу, і гасничок в його кімнаті не димить. «То чи холодніше там, ніж у Дніпропетровську, батьку?» – ставив він сам собі риторичне запитання, подумки звертаючись до найріднішої йому живої істоти, яку не бачив із далекого сорокового, коли втік із дому і поступив до Нахімовського морського училища, і відповіді не отримував, бо серце підказувало зовсім не ту райдужність, що хотів би.

І єдиний позитив, який Леонід Іванович у цьому вбачав, – Наталя, найшвидше, назавжди зостанеться з ним. Бо її чоловік також із далеких сибірів не виказував жодних ознак життя. А відтак не доведеться розлучатися з найріднішим (звісно, після батька, якщо той ще живий) для нього створінням. Хоча він собі й пообіцяв, якщо Наталчин чоловік повернеться зі свого тюремного заслання, він

самоусунеться, як справжній джентльмен. Не боротиметься, не намагатиметься – ні...

* * *

Після того як в п'ятдесят першому його направили працювати на завод у Дніпропетровську, до Києва він навідувався часто, але ненадовго. Між ним і одруженою жінкою, що жила в його колишньому помешканні з двома синами, утворився такий собі гостьовий шлюб. Вона не була розлученою зі своїм ексмайором МДБ, якого забрали акурат у траурні дні по Сталіну, невідомо з яких причин. Хоча тоді особливо і причин не треба було: відразу по смерті генералісімуса почалася хвиля чисток. Людей саджали за просто так. Як казав пошепки його сусід по гуртожитку від заводу з кімнати праворуч – «за гарні очі». Леонід Іванович на ту ремарку, що завжди лунала з його вуст після третьої чарки натщесерце чистої, сорокаградусної «Столичної», відмовчувався. Не хотів вступати в дискусію. У самого на серці було безліч усілякого. Гіркого і засніженого. Завірюха...

А втім, Леонід Іванович тішився, що живе не сам, і вбачав у цьому певну вигоду. Хоча вже на той момент обіймав посаду начальника цеху реактивних двигунів для зенітних ракет, і квартиру пропонували, і не раз. Навіть ордер якось принесли й поклали йому на стіл. Однак жити сам конструктор не хотів. По-перше, боявся, що знову почне вживати оковиту, і той вихлоп, немов із реактивного двигуна, що неодмінно станеться за цим, знищить його зсередини, і він вже буде не в змозі встати з колін. А сусідські очі навкруги були для нього, мов ті робочі гази – робоче тіло реактивного двигуна, що утворюється внаслідок спалювання пального в камерах згоряння.

Тож щоденний алгоритм після роботи такий: прийти в гуртожиток – роздягнутися – вмитися. Потім були певні варіації, однак завжди приємної, рутини. За ним доглядали, і йому

прислужували, і це було достобіса приємно. Тож потім на кухні Таня (дружина колеги із сусідньої кімнати ліворуч, який ще не пив одним махом «Столичну», бо його тільки-но перевели під керівництво Леоніда Івановича, і ще не знав про згубну дію радіації з реактивних двигунів) або Маруся (дружина співробітника з кімнати праворуч, який уже все знав і давно зневірився мати нащадків, а тому пив, курив і матюкався) наввипередки йому подаватимуть наїдки.

Маруся з центральної України й завжди готує зелений борщ. Досить пристойний, але трохи жирний. Його Леонід Іванович братиме трішки на середину ложки й жуватиме, немов той твердий, і все киватиме, усміхаючись і дякуючи, а думатиме про своє – про роботу. Таня борщів не варить і взагалі рідкого як страви на вечерю не визнає. В неї буде щось на кшталт кулєбякі. Риба в тій відбірна – з центрального ринку, найсвіжіші яйця (теж не з гастронома). Таня – з Підмосков'я. «Дворянська дівка», як про неї подумки зазначив про себе Леонід Іванович, коли її знайомив із ним її чоловік Григорій.

Григорій – один із його конструкторів у цеху. Новенький. Постійно тупить, справляється як через пень колоду тягти. Трохи дурнуватий і якийсь недоучений. Леонід Іванович здогадується чому – чув його сімейну сварку з Танею через стінку. На фразі «я ж контужений!» дружина почала активно на нього шикати. До ранку від їхнього подружжя нічого чути не було.

Комунальне життя. Ех… Те, від якого Льоня втікав, як прокажений. Навіть встиг одружитися, аби хоч кімнату в комуналці не забрали, і досі навіть сам собі не може чесно відповісти: чи він кохав свою дружину Тоню і пасерба, чи й справді… просто квартирне питання стояло дуже щемко?

А тепер, ось бачте, отримує справжню насолоду від нього. І нагодують дружини підлеглих наввипередки, і у вбиральні чисто, і очі якісь бачить, коли приходить до помешкання ночувати, як ніяк.

Та є ще одна причина…

У Києві лишилася родина. Хоча і несправжня, так би мовити, бо Наталя одружена із зеком, що десь пропадає в Сибіру, а сини не

його, однак… Однак. Інших дітей він уже не матиме. З усією ретельністю поцікавився щодо цього в уролога. А те, що дружина не його, то він уже мав одну законну. І чим це все скінчилося? Розлученням.

То навіщо йому, питається, окрема холодна і похмура квартира у цьому чужому і байдужому індустріальному місті? Аби знов почати пити? Знову почати рефлексувати щодо невдалого особистого життя? Це вже – ні.

Місто гниле і порожнє – це факт. На противагу від ракет, що виробляють на його заводі. Ох… Ці великі й хуткі, мов білки, металево-радіаційні махини. Немов летючі білки – летяги звичайні[22]. Здається, в Сибіру такі водяться.

* * *

Тим часом Леонід Іванович не дуже сильно помилявся, коли в мріях думав про те, що батько живий-здоровий і живе собі десь, розкошуючи. Ну, можливо, не розкошуючи, але непогано. Десь там, далеко, за кряжами засніженого «Кам'яного поясу»[23] уральських гір і безлічі списів стовбурів тисячолітніх смерек.

«Шаман»

Я, друзья, скажу вам сразу:
Эта книжка – по заказу.

«Дядя Стёпа и Егор», С. Михалков

Івану Краузовичу в тисяча дев'ятсот шістдесятому мало б виповнитися сімдесят п'ять, однак за дивним збігом обставин він перестав лічити свій вік. І, мабуть, якби рахував роки, почувався б значно гірше. А так… Тільки летяги звичайні та й ті лише здогадувалися, скільки ото насправді йому – новому учню шамана. А скільки вчителю – вони взагалі боялися навіть думати.

Шаман був «білим» (себто добрим), беззубим, але вічно усміхненим телеутом[24]. Окрім відсутності зубів, те саме можна було сказати про його волосся і половину пальців правої руки. Також він не мав віку та імені. Перше втратив, як зрозумів, що даремно кожного дня готуватися з усією урочистістю до того, що ніяк не приходить – до смерті. Друге він уникав називати Івану Краузовичу та тій решті людей, із якими регулярно спілкувався і яких можна було перелічити на пальцях його лівої руки, що зосталися. І невідомо було, з якої саме причини: чи лякається, аби не зурочили, чи давно вже сам забув своє ім'я, але соромиться це визнати й таким чином втратити його вже напевне. Адже допоки остаточно чогось не визнав – воно і не до кінця трапилося, так би мовити.

І справді, як і пророчив його син, була в Івана Краузовича і телеутського шамана своя кімнатка. Навіть маленький будиночок. Такий, малесенький… І навіть вічно кіптява в ньому. І коли сторонні мешканці Ашкітіма, на околиці якого розташовувався той будиночок,

приходили за травами та настоянками до талеутського шамана, то неодмінно жаліли його. Бо ззовні той будиночок – кімнатка з дахом та й годі – видавався таким малесеньким і негодящим для життя, що й важко уявити гірший.

Насправді всередині все було не так жалюгідно, як ззовні, й Іван Краузович сам дивувався, як же всередині так може бути затишно і тепло, якщо екстер'єр викликає співчуття в кожного, хто проходить повз? Не інакше як чари телеутського шамана…

Ашкітім, себто Іскітім – місто, що дістало свою назву в подарунок від тих самих телеутів, які мешкали тут здавна[25], стрімко розвивалося. І вже давно ті телеути, яких і так було дуже мало, не становили більшість населення. Однак традиції шаманства жевріли тільки серед них. Ніякі прийшлі в'язні численних таборів ГУЛАГу, що виростали на теренах Сибіру, як мухомори, ані стахановці-активісти, що приїхали будувати Академмістечко в Новосибірську, на магічних навичках зцілення не зналися. І тому до старезного телеутського шамана нескінченним струмочком ходили хворі люди. Всі хотіли якось вижити в суворій природі: і колишні зеки Сиблагу, що не поспішали на «материк» (або «велику землю», як вони чомусь називали центральні райони своєї радянської батьківщини), і робочі Академмістечка, і прості мешканці Новосибірська, що розташовувався за тридцять кілометрів від Іскітіму, який ще в далекому п'ятдесят першому отримав статус міста районного значення.

Тож тим часом Іскітім (хоча серед прийшлого населення і вважалося, що він цінний тільки вапняком, який тут добувають) лишився батьківщиною вкрай маленької народності телеутів, і саме вони, ці дивні, майже магічні, алтайці невидимо надавали тій місцевості значущості.

* * *

«То твої, Шановний Іване, тебе зреклися?» – проказав, чмокаючи беззубими яснами, шаман. Він завжди називав Івана Краузовича «шановним Іваном», імовірно, на честь найвідомішого героя російських казок – Івана Дурника. А сам себе величав «Дядею Стьопою». Професор лінгвістики і за сумісництвом – колишній зек – Іван Краузович довго не міг зрозуміти причину того прізвиська свого наставника. На початках, коли алтайський шаман із невеличкої народності талеутів його взяв до себе (ну, як узяв? Прихистив хворого ворога народу, який помирав і якого, нарешті, випустили з табору), Іван Краузович нічого не розпитував. Йому не до того було. Весь час мовчав, кліпав старими, підсліпуватими очима. Іноді їв юшку з маленьких сибірських кістлявих, але достобіса жирних рибок, назви яких не пам'ятав.

Чи думав він про сина? Чи згадував він взагалі Київ? Та ні, звісно. Запитайте, шановні, у якій послідовності до приреченого і якимось дивом вижилого індивіда повертаються спогади. Про що він думає взагалі? Я чомусь більше ніж упевнена, якщо його близьким нічого не загрожує, він насамперед думає про себе. Закон самозбереження, що рухає всім навкруги. Потім виринають спогади із самого раннього дитинства. Того, ще нічим не захмареного. Коли й роздумів про навколишність з її правдою і кривдою не було. Не давав оцінок. І тільки за тим… потроху… ніби кораблі з туману, починають поступово з підсвідомості виринати спогади…

Іван Краузович згадав родину. Малий Льоня з турботливою Настею на пляжі Київської Венеції[26]. Шахи, Шопен, розмови з колегами на теплому дніпровському пісочку про політику (але так, злегка, про те, що можна) і якийсь дивний ресторан на березі, назви якого колишній професор не пам'ятав. Взимку він сердився – харківська інтелігентка і за сумісництвом його дружина водила малого в театр Франка. Постійно. Навіщо ти сина постійно береш із собою на Карпенка-Карого[27]? Хіба йому це стане в пригоді в житті? Незабаром війна…

Хоча ні. Звісно, все було не так. Адже професор лінгвістики про війну, що нависала брилою, наближалася, вимагала зректися усього свого колишнього життя із шопенами, театром й іншими надлишками… нічого не знав. Ніхто не знав. Це не було так уже й передбачувано.

Поступово виринали спогади про шикарну квартиру на Карла Лібкнехта з власним окремим кабінетом, яка для колишнього науковця була ніби даність. Ніби все так і треба. І ті спогади видавалися такими нереальними, ніби й не спогади взагалі, а так… марення, мрії. Фантазії старого і хворого професора лінгвістики німецького походження, що працював у Київському університеті й на самому початку війни загримів до Сибіру за це походження.

Потім прийшло якесь усвідомлення. Ось дерев'яна ложка, ось юшка з маленьких, але дуже жирних рибинок, а за вікном – сибірська завірюха. Реальність. Тут і тепер. Він довго роздивлявся свої руки. Чого «Дядя Стьопа» його прихистив і де знайшов – про це не питав. Ця інформація була для нього така ж непотрібна, як і знати, скільки шаману років. Але ось прізвисько…

«Шановний Іван» довгий час тільки міг здогадуватися, чому його рятівник – «Дядя Стьопа», доки він не знайшов у його важезній старій скрині «Пограничник» за п'ятдесят четвертий рік із поемою Сергія Михалкова «Дядя Стьопа – міліціонер», і все стало зрозумілим.

* * *

– Не те щоб зреклися, дядьо Стьопо. Ти розумієш… – Шановний Іван потер перенісся. Він думав, як би краще це пояснити шаману, не вдаючись у розлогу історію Радянського Союзу. – Ну це більше був такий термін поширений, ніж насправді зреклися.

– Не розумію. У нас, у білих калмиків[28], так не заведено, – відрізав Дядя Стьопа.

– У нас також, в українців, не заведено. Однак, якби мій син офіційно не зрікся б від мене, був би зі мною в Сибіру. Розумієш? Ну, це, ніби як традиція така – зрікатися ворогів народу. Інакше всю сім'ю по етапу відправляють.

Шаман мовчав і тільки шамкав беззубим ротом. Іван Краузович не здавався:

– Ну, це як на весіллі: «весільний генерал» має обов'язково викрасти наречену, але ж то не по-справжньому. Ну, розумієш?

– Що «не по-справжньому»? Викрадення нареченої чи зречення від тебе сина? – не здавався шаман.

Експрофесор собі подумав: «Чи він справді намагається зрозуміти, чи кепкував з мене?» Втім, Іван Краузович усвідомлював, що мозок «дяді Стьопи» справді побудований так, що той ніколи не зрозуміє, як це: зрікатися когось рідного, аби не потрапити до в'язниці.

– Усе не по-справжньому… – насамкінець іще раз проказав Іван Краузович, усвідомлюючи, що не вдасться пояснити й просто воліючи закрити цю гостру для нього тему.

– Хм, коли Єжов перетворив Сибір на місце масових куркульських заслань і ви, зеки, сюди хлинули, немов весняна повінь, яка на берегах Берді[29] несподівано почалася у квітні, коли б ще мав тривати льодостав, то нам також здавалося, що це не по-справжньому, – відказав шаман так, щоб ледь чутно було навіть самому йому, не те що його підопічному.

Однак Шановний Іван той тихий шепіт почув і таки вибухнув:

– То чого ти «Дядя Стьопа»? – роздратовано запитав Іван Краузович. – Бо міліціонер? Чи, бо, живеш, немов на заставі Ілліча[30] – в самому центрі Космосу? Чого?! Бо все знаєш? Знаєш напевно, що мій син мене не любив? Якщо ти все знаєш, то скажи мені, що було б із моїм єдиним сином, Леонідом, якби він у своєму Нахімовському, акурат перед складенням присяги й відправленням на фронт, мене не зрікся?!

У ту саму мить, коли б відповідь дяді Стьопи напевно спричинила неабияку сварку між чоловіками, ніби рятуючи ситуацію, почувся

стукіт у двері їхньої хатини. За тим почулось тихе шарудіння, і хтось почав благати: «Дядю Стьопо, відчини, прошу… Дитя прихворіло… Що робити – не знаю… В таку пізню годину до районної поліклініки відомо не доїду… Знамо, ти можеш допомогти… Ти по всій окрузі людей зцілюєш! Прошу…»

– А Дядя Стьопа я, бо «Дядя Степа всем знаком!» О! Бачиш, у яку пізню годину мене хтось благає про допомогу?

Шаман зиркнув на шановного Івана, підняв вказівний палець і пішов відчиняти двері.

Знадвору на нього дмухнув холодами й дощами кінець сибірського вересня, ніби промовляючи: «Готуйтесь уже, небораки, до зими. Час настав». Усередину ломилася якась баба з оберемком у руках. Іван Краузович по тихому писку з нього зрозумів, що в ньому немовля. Однак Дядя Стьопа нікого всередину не пускав. Ніколи. Після хвилинних роздумів, він сказав бабі: «Давай сюди» і вихопив із її рук замотане в хустку дитя.

*** * ***

Розгорнув ту хустку на столі, що був і за кухонний, і за операційний, коли шаман входив у транс і його руки опинялися всередині хворого людського організму. Він так зцілив уже не одного місцевого мешканця, хоча Шановному Івану забороняв дивитись на те все. Тому Іван Краузович підглядав, непорушно причаївшись за пічкою, викладеною чудовою майолікою, однак жодного разу не вгледів чогось такого, що б йому допомогло розгадати той секрет. Ну як? Як шаман із заплющеними очима, трохи розгойдуючись із боку в бік у трансі, виймає той хворий, пульсуючий апендицит, а пацієнт не стікає кров'ю? Тільки голими руками виймає. І руки в нього чистесенькі, ніяких слідів «людських рідин» (як Дядя Стьопа називав кров, сльози й гній) на тих руках немає. Немає і сліду на тілі прооперованого від операції. І якби не залишки тих

закривавлених людських органів, що, здавалося Івану Краузовичу, ще тріпаються і скорочуються, намагаючись жити, в брудному оцинкованому відрі, в котре шаман кидав продукти операції, то Іван Краузович би просто собі думав, що йому все те ввижається.

Адже щоразу, коли він ховався у своєму схроні за пічкою, находив на нього дивний стан. Ніби сновидіння перемішувалися з дійсністю у якомусь казковому танку. В голові трохи паморочилось, і як колишній професор лінгвістики Київського університету не намагався розгледіти, що шаман виробляє над новим непорушним пацієнтом, який без жодної анестезії лежить у шамана на столі, ніяк йому це не вдавалося… Натомість силоміццю, поза його волею, думки линули до майоліки, якою була облицьована пічка. Він починав роздивлятися дивовижних звірів на ній, торкатись пучками пальців тих чудернацьких візерунків…

І чого тільки не було на тих керамічних плитах!.. І міфічні олені із зіркою між рогами, і смерек, і казкові птахи, і риби, і засніжені гори, звісно ж… Ну куди ж Сибір без риби й снігу?

– Треба вводити в транс, – виніс свій вердикт шаман.

– Що? – ніби отямився від сну Іван Краузович.

– Треба присипляти малого, – повторив шаман і рішуче подивився на свого підопічного. – Інакше не виживе.

– Але ж ти ще не робив такого на зовсім грудних, хіба ні?

– Не робив… то так… – протягнув Дядя Стьопа, замислившись.

Іван Краузович запитально подивився на шамана. Той хвилину мовчав, ніби про щось розмірковуючи, потім радісно усміхнувся своїми беззубими яснами до шановного Івана, і той ураз почав спостерігати за оленями, уквітчаними зорями між рогів, і рахувати зорі в сузір'ї Гідри на пічній майоліці.

Коли Іван Краузович отямився, Дядя Стьопа вже пеленав малого в кусок їхнього єдиного цілого простирадла, як нічого й не було. Потім відчинив двері й досить грубо пхнув бабу ногою, яка заснула на порозі. Та враз скочила. «Тримай. Не намагайся нагодувати, доки сонце, що завтра зійде, не зайде знову. Тільки поїти ось цією

настоянкою. Молока в тебе більше не буде. Нехай чоловік купить козу і доїть». Баба з готовністю закивала. Ага-ага… А потім намагалася схопити руки дяді Стьопи та їх навіщось поцілувати. Шаман зніяковів і відійшов вглиб кімнати. Іван Краузович закрив його своєю постаттю:

– Дядя Стьопа втомився. Однак він розуміє і візьме вашу вдячність (про себе колишній професор подумав: «Як делікатно і дипломатично. Якби я і справді був німецьким шпигуном, та ще й важливим, як уважала та трійка, що мене судила перед війною, то ось тепер міг би бути військовим аташе. Бажано десь на Карибах, де тепліше»).

– Ось, візьміть, будь ласка. Прошу… Дякую вам так, що до неба, – баба сунула якийсь пакунок у руки підопічного шамана і вклонилася аж до землі, що немовля ледь не вислизнуло з пакунка. – Ой, ну не даремно ж лікували.

Баба хихикнула і позадкувала. Іван Краузович про себе подумав: «Стандартна ситуація. Спочатку молять, потім нівелюють зцілення. Адже нікому не втямки, що могло б статися, якби не шаман…Якби я не бачив наслідків, також би нівелював… Однак я знаю, що буде далі, і що лишається після таких ось операції в оцинкованому відрі».

Ніби на підтвердження своїх думок, коли Іван Краузович зачинив двері за непроханими нічними гостями й нахилився над відром, то побачив, що в ньому лежить щось крихітне і яскраво-лимонне, і воно, немов крило пташки, ще живе й тріпоче. Іван Краузович запитально глянув на шамана. Той лежав на тапчані, на якому ночами спав, і знесилено, не мигаючи, дивився на Івана. Підопічний помітив, що Дядя Стьопа більше втомився, ніж зазвичай. Іван Краузович вирішив сісти на стул коло стола і не заважати своєму наставнику відпочити, хоча і був занепокоєний: той ніколи не прилягав на свій тапчан, якщо не збирався спати. Івану Краузовичу пригадалося, якими звичними для цивілізованої, кривавими й не такими безболісними методами відкачували гній із легень його дружині Насті. Той був таким само яскраво-лимонним, хіба що його

було значно більше, і він перемішувався зі згустками крові й не в оцинкованому відрі.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

Галина ГОРИЦЬКА

РЕТРОРОМАН | 1958—1961 | КИЇВ

ЖИТТЯ В РОЖЕВОМУ

Роман «Життя в рожевому» — четвертий у серії «Ретророман», присвячений життю Києва

Хоча на початку 1960-х в Києві з'являється кілька станцій метро, однак науково-технічний прогрес не вберігає столицю Української РСР від Куренівської трагедії. Радянський Союз робить перші світлини зворотного боку Місяця. А втім, того знято на «трофейну» американську кіноплівку. Бені Гудман, Едіт Піаф, як і вся «прогнила» буржуазна музика, хоча й засуджуються, але платівки з їхніми піснями залюбки купляють у фарцівників. П'ятирічки скасували, але з'явилися семирічки. То чи відчувається лібералізація в Україні після смерті Сталіна? Хрущовська відлига справжня, чи це тільки натяк на покращення?

FOLIO

Примечания

1

Абревіатура – Міністерство державної безпеки.
Повернутися

2

Абревіатура – Добровільне товариство сприяння армії, авіації і флоту, створене восени 1951 року.
Повернутися

3

Більше про це читайте в розділі «Пляж» ретророману «Церква святого Джеймса Бонда та інші вороги».
Повернутися

4

Нині – Європейська площа.
Повернутися

5

Сучасна Олександрівська лікарня. В радянські часи мала офіційну назву «14-та міська клінічна лікарня імені Жовтневої Революції», а в народі її називали просто – «Жовтнева лікарня».
Повернутися

6

Нині – вулиця Михайла Грушевського.
Повернутися

7

Нині – Маріїнський парк.
Повернутися

8

Нині – просп. Перемоги.
Повернутися

9

Нині – вул. Городецького.
Повернутися

10

Цирк Крутікова на вул. Карла Маркса (нині – вул. Городецього) проіснував із 1903-го до 1941 року. У часи нацистської окупації споруду цирку підірвали диверсійні загони НКВС, як і низку інших споруд центральної частини міста. У повоєнний період порожня земельна ділянка була забудована широкоформатним кінотеатром «Україна».
Повернутися

11

Йдеться про станцію метро «Лівобережна», котру було відкрито 1965 р. і новий житловий масив, що поступово виник навколо неї.

Повернутися

12

Мер Києва з 1947 року по 1963-й Олексій Давидов.

Повернутися

13

Нині – вулиця Архітектора Городецького.

Повернутися

14

16 лютого 1959 року Едіт Піаф після пережитої нещодавно автокатастрофи втрачає свідомість на концерті в Нью-Йорку.

Повернутися

15

Ідеться про «Казку про Військову таємницю, про Мальчиша-Кібальчиша і його тверде слово» радянського письменника А. Гайдара. Вперше казку було опубліковано 1933 року в газеті «Піонерська правда».

Повернутися

16

Слова юної королеви з п’єси-казки радянського письменника С. Маршака. Твір написано в 1942–1943 рр. для Московського

художнього театру.

Повернутися

17

Вулиця виникла у середині XX ст. під назвою Нова, у 1955 р. набула назву Іваново-Вознесенська. Сучасна назва – Краківська, на честь польського міста Краків, побратима Києва з 1961 р.

Повернутися

18

Газета «Радянська культура» № 99(515) від 15.12.1959.

Повернутися

19

Газета «Радянська культура» № 98 (514) від 10.12.1959.

Повернутися

20

Американський сенатор Маккарті (на честь якого назване таке явище, як «маккартизм» – протидії й боротьбі з комуністичним проникненням і шпигунством на користь СРСР, переважно в апараті влади й серед інтелектуальної еліти, в переслідуванні осіб із ліберальними переконаннями) страждав на алкоголізм і більш ніж за півтора року до закінчення своїх повноважень 2 травня 1957 року помер від гепатиту в лікарні міста Бетесда у віці 48 років.

Повернутися

21

Емоційні слова лідера СРСР М. Хрущова на засіданні Генасамблеї ООН у 1960 році англійською перекладуть буквально, й ідіоматичний вираз «показати кузькину мати», себто «пригрозити будь-кому» назавжди ввійде в історію.

Повернутися

22

Ідеться про політуху сибірську (*Pteromys volans*), або летягу звичайну – вид гризунів роду політуха (*Pteromys*) родини вивіркових(*Sciuridae*). Поширена в північній частині Східної Європи і майже по всьому Сибіру.

Повернутися

23

Так перші руські поселенці називали Урал.

Повернутися

24

Телеути (самоназва тадар, байат-пачат) – малий тюркський народ у Росії, традиційне місце проживання – південь Західного Сибіру (Кемеровська область). Мова і культура телеутів тісно пов'язані з мовою і культурою алтайців, етнотериторіальною групою яких їх офіційно вважали до 1993 року.

Повернутися

25

Уважається, що назва «Іскітім» походить від етноніма «аскіштім (ашкітім, азкештім)» племінної групи степових тюрків – телеутів,

котрі мешкали у цій місцині з XV ст. і в перекладі з тюркського означає «яма» або «чаша».

Повернутися

26

Так до Другої світової війни називали в приватних розмовах Труханів острів.

Повернутися

27

Театр, котрий було засновано 1920 року у Вінниці, довго мандрував із постановками різними містами України. Актори працювали майже задарма, однак із неабияким піднесенням. Це стало приводом переведення франківців 1923 року як Державного театру УРСР до столиці України – Харкова на постійній основі. А потім, улітку 1926-го, театр ім. І. Франка за рішенням уряду перевели до Києва, тоді як із Києва до Харкова переїхав театр «Березіль». З 1926 року театр працює в будівлі колишнього театру Соловцова. У 20–30-х рр. XIX ст. серед постановок були шедеври вітчизняної та світової класики: «Весілля Фігаро» П. Бомарше, «Пригоди бравого солдата Швейка» за Я. Гашеком, «Дон Карлос» Ф. Шиллера, «Борис Годунов» О. Пушкіна і, зокрема, «Суєта» І. Карпенка-Карого.

Повернутися

28

У російських письмових джерелах телеути під ім’ям білих калмиків увперше згадуються 1601 року. Ця назва відрізняла тюркомовних

степовиків від їх союзників – монголомовних ойратів, яких російські дослідники визначали як чорних калмиків.

Повернутися

29

Річка в Росії, права притока Обі. На ній розташовані селище міського типу Маслянино, міста Іскітим і Бердськ.

Повернутися

30

Назва площі в центрі Москви й однойменна назва кінофільму про молодь, котра починає самостійно жити, ще точно не уявляючи, як це правильніше зробити в реаліях СРСР після XX з'їзду партії.

Повернутися